

591168762

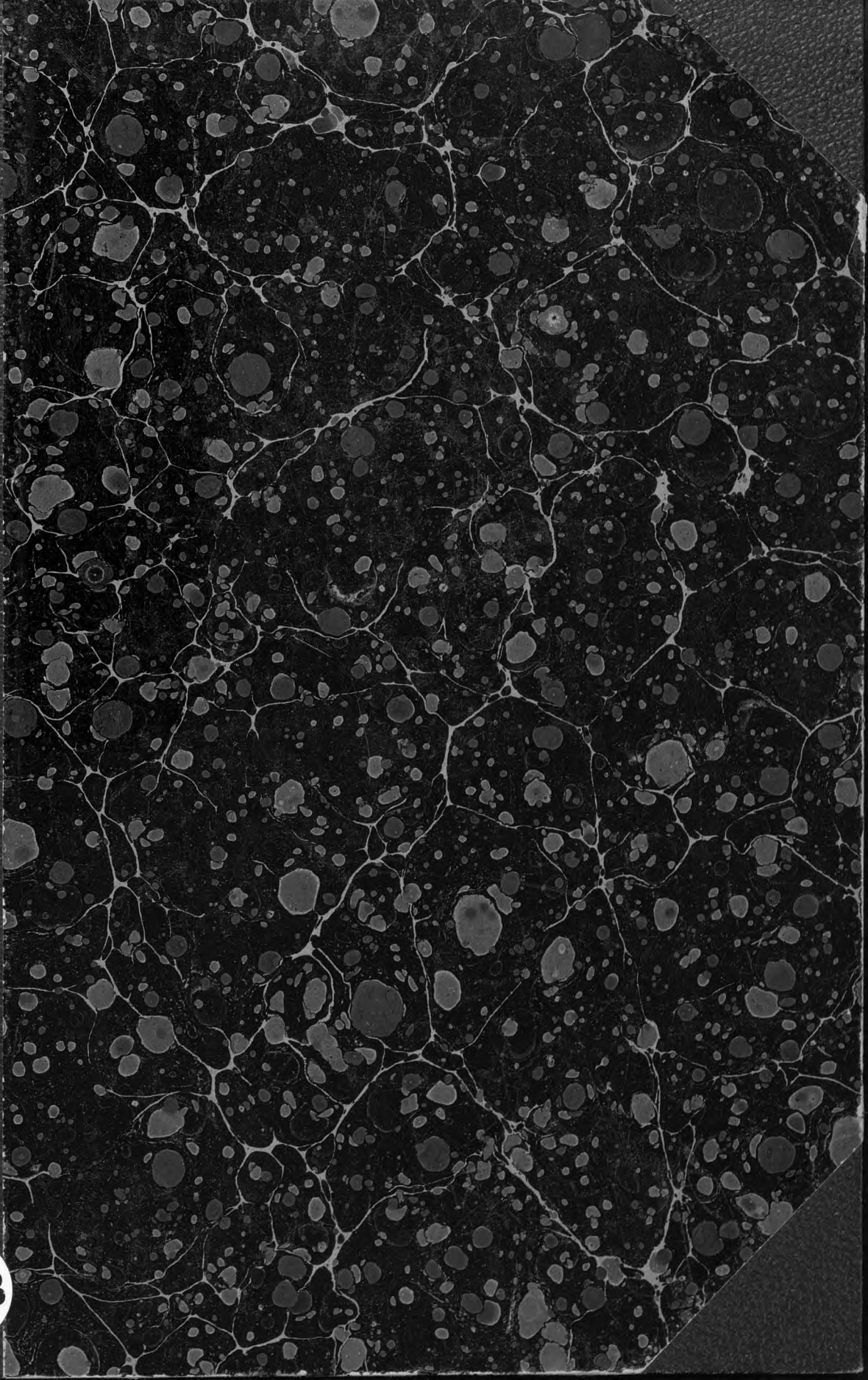

101 KØBENHAVNS
KOMMUNES
BIBLIOTEKER

Mag. 09.983 Cl

5

RHB

Mag
09/383
td
Ex. 1

HAANDVÆRKERSTIFTELSEN

OPRETTET 28. JANUAR 1835

STIFTELSEN FOR
GAMLE HAANDVÆRKSMESTRE OG
DERES ENKER I TRANGE KAAR

1835 — 28. JANUAR — 1935

AF

C. A. CLEMMENSEN

UDGIVET AF STIFTELSEN I ANLEDNING AF DENS
100 AARS JUBILÆUM

KØBENHAVN
LANGKJÆRS BOGTRYKKERI
1935

09.3831

H_a 15

e

1588

INDHOLD

	Side
Ved Filosofgangen	9
Den gamle Admiral	12
Hvorledes Haandværkerstiftelsen blev til . . .	15
Aarene ved Vestervold	46
Den nye Stiftelse paa Blegdamsvej	77

VED FILOSOFGANGEN

» **G**ennem den Del af Kirsebærgangen, der fører fra Vesterport til Badehuset ved Rysenstens Bastion, gik en Morgen tidlig tre unge Mennesker med hurtige Skridt.« Saaledes begynder en Novelle i det Bind Fortællinger, som Goldschmidt udsendte i 1846. Den ene af de tre Morgenvandrere, som var paa Vej til Badet, »betragtede vekselsvis sine tavse Ledsagere og den grønklædte Vold, det stille Vand og Træerne, hvis Toppe netop berørtes af Solen, der hævede sig over Volden«. Han glæder sig ved Vandet, ved Træerne, der hænger langt ud derover og danner ligesom skyggefulde Havbugter: »Jeg elsker dette Sted — Himlen maa vide, hvorfor; maaske min Moder har forset sig derpaa, medens hun bar mig under Hjertet. Eller maaske er det, bare fordi jeg ikke har Raad til at tage tidt i Skoven og derfor maa hjælpe mig med Kirsebærgangen. Men jeg elsker dette Sollys, disse Skygger og dette Grønne; det er, ligesom Hjertet til sidst skulde smelte, naar jeg vedbliver at stirre derpaa«.

Tæt op til al denne Skønhed, som betog det unge Hjerte saa stærkt, rejstes »Haandværkerstiftelsen i Philosophgangen«. Hver Morgen vækkedes de Gamle i Stiftelsen af de smaa Hornblæseres Signaler og Trommeslagernes Hvirvler, der lød over til dem fra Kirsebærgangen og

Fæstningens Glacis. De havde heller ikke Raad til at tage tit i Skoven, og desuden savnede mange af dem vel Kræfter til at komme saa langvejs bort. Til Gengæld havde de Udsigten til Volden, og »Philosophgangen« laa lige uden for deres Dør.

Filosofgangen, der strakte sig fra Vesterport ned til Langebro, kunde jo nok til Tider være lidt vanskelig at passere for gamle Mennesker. Der var hverken Cykler eller Biler som nu om Stunder, men mange Ridende rørte deres Heste paa denne Strækning, og en Gang imellem lød der Klage derover. Der var ogsaa en Grøft, som i Sommervarmen kunde stinke slemt. Alligevel var Filosofgangen en yndet Promenade. Man var ikke forvænt med frisk Luft i det gamle Kongens København indenfor Voldene, og Filosofgangen bød i alt Fald paa en smuk og skyggefuld Linde-Allé. Der var særlig en »lun« Hygge over Strækningen fra Vesterport til Ny Kongensgades Hjørne, hvor Haandværkerstiftelsen laa. Denne *Lunhed* øvede sin særlige Tiltrækning paa de Gamle. Men i Slutningen af 1830'erne var der kun tre Bænke i hele Filosofgangen, og da disse som oftest var optagne af Ammer og Børn, havde de gamle Mennesker, der var daarligt til Bens, gerne vanskeligt ved at finde et Sted, hvor de kunde hvile deres trætte Lemmer. I et af Tidens Blade finder man da ogsaa følgende Henvendelse: »De gamle i Stiftelsen for Haandværkere saavel som de i Vartov bede ydmygst høje Vedkommende om, at der maa hensættes nogle flere Bænke i Filosofgangen«. De fremkommer

med denne Anmodning i Haab om, »at den vorder bøn-
hørt, og at de Gamle derved forundes Lejlighed til at
qvæge sig ved Solens velgørende Varme og ved at nyde
den forfriskende frie Luft« (som dog altsaa ikke altid
var lige forfriskende!).

Skiftende Hold af gamle Mestre og deres Enker har
hygget sig ved Filosofgangen og ved Volden. De Tider
kom, da Volden faldt, og da Filosofgangen blev til Vester-
voldgade. Gamle Mennesker af Haandværksstanden fandt
dog stadig Ly i det Hus, der var opført her efter en
Beslutning, som nu, ved Udsendelsen af dette Skrift,
ligger hundrede Aar tilbage. Endnu en lille Tid ind i det
nye Aarhundrede bevaredes Institutionen paa den gamle
Plads — indtil man i Slutningen af 1902 flyttede fra Haand-
værkerstiftelsen i Vestervoldgade ud til den nyopførte
Bygning: Haandværkerstiftelsen paa Blegdamsvej.

DEN GAMLE ADMIRAL

Det er ganske ejendommeligt, at en Søofficer var den første, der gjorde sig til Talsmand for denne Foranstaltning: at komme Haandværkere til Hjælp ved en Stiftelse. I Begyndelsen af 1804 udsendte den 71aarige Admiral *Jørgen Balthasar Winterfeldt* et Skrift, der bar Titlen »Plan til Huses Opbyggelse for ganske uformuende Familier, som ej høre under Fattigvæsenet«. Selv havde han ved en Indsamling tilvejebragt 1480 Rd., og nu mente han, at man fornemlig skulde skaffe Familier af Haandværksstanden Husrum for en billig Leje. Admiralen skød til af sine egne Midler, og i Hoppens Længe, — der i 1869 fik Navneforandring til Hindegade — rejstes en Bygning, hvori 24 Beboere, fortrinsvis af Haandværks- eller Arbejdsklassen, kunde faa Bolig for en lav Afgift. Denne Stiftelse, der fik Navnet »Trøstens Bolig«, skulde desuden, naar den ejede Midler dertil, udrede aarlige Pensioner à 40 Rd., i første Række til Enker efter Haandværksmestre, »dels fordi det er sjældent, at en Haandværksmester er i Stand til at fortjene saa meget, at hans Enke kan leve som en hæderlig Borgerkone utrængt efter hans Død, dels ogsaa fordi der er ingen særdeles Kasse, hvoraf slige Enker kunne haabe at nyde Pension«.

Admiral Winterfeldt var et særpræget Menneske, en

Mand med selvstændige Meninger. I 1807 tilraadede han at ødelægge Flaaden i Stedet for at udlevere den til Engländerne. Han var en anset Personlighed, stærkt optaget af humane Opgaver og videnskabeligt interesseret. Winterfeldt havde været Chef for Søkadetakademiet, blev Ridder af Elefanten og var Æresmedlem i Videnskabernes Selskab. Hans Moder var født Dalhoff, og der var Slægtskab mellem ham og den bekendte Kunsthaandværker Jørgen Balthasar Dalhoff, der bar de samme Fornavne som Admiralen. Winterfeldts varme Interesse for Haandværksstanden kan dog ikke stamme fra denne Slægtskabsforbindelse, eftersom Dalhoff, der blev opkaldt efter ham, kun var 4 Aar gammel, da Grunden lagdes til »Trøstens Bolig«. I Bogen om sin Fader, Kunsthaandværkeren J. B. Dalhoff, omtaler Pastor Dalhoff, at Admiral Winterfeldt har boet i Adelgade 272 (nuværende Nr. 77), den Ejendom, som Jørgen Balthasar Dalhoff købte mange Aar senere (1840), og hvori han indrettede sig Bolig og Værksted. Inden Udgangen af 1840'erne aabnede H. C. Drewsen, der var Foregangsmand paa sit Felt, sammesteds et galvanoplastisk Etablissement. Denne Ejendom, der endnu er mærkeligt velbevaret, hævder sig saaledes en Plads i dansk Haandværks og Industris Historie. Ogsaa paa anden Vis er den gamle Bygning »historisk«. »Gamle Rosenkilde«, den berømte Skuespiller, boede i Stueetagen fra 1827 til 1835, og hans Datter Julie, den senere Fru Sødring, tilbragte her otte Aar af sin Barndom.

Jørgen Balthasar Winterfeldt staar som den første,

der oprettede en Stiftelse her i Byen, med Henblik paa Haandværker- og Arbejderklassen. Trods alt blev den dog *ikke* nogen særlig Haandværkerstiftelse. »Trøstens Bolig«, der udvidedes med to Ejendomme i Klerkegade, giver Husly og Legater til Enker og ugifte Kvinder, som er over 58 Aar gamle. Det var *Haandværkets egne Mænd*, der — tredive Aar efter at »Trøstens Bolig« var blevet til — oprettede Stiftelsen for Haandværksmestre og deres Enker, men Haandværkerne har Grund til at mindes den gamle Admiral for hans varme Hjærtelag for Standen.

HVORLEDES HAANDVÆRKERSTIFTELSEN BLEV TIL

Den 28. Januar 1835, som var en Onsdag, modtog samtlige Oldermænd for de københavnske Haandværkslaug et Cirkulære om »Oprettelsen af en Stiftelse for gamle trængende Haandværksmestre og disses Enker«. Denne Henvendelse rettedes ogsaa til Almenheden, idet Cirkulæret samme Dag blev offentliggjort i Adresseavisen. Det var udsendt af ni kendte Haandværksmestre. Vi nævner dem her i Rækkefølge efter Navnenes Forbogstaver:

Vice-Brandmajor, Murermester *T. Blom*,
Glarvester *C. F. Clausen*,
Naalemagermester *F. C. Hjorth*,
Hof-Kobbersmedemester *N. D. Kemp*,
Garvermester *H. Larsen*,
Brandmajor, Murermester *P. M. Qvist*,
Bogtrykker *J. D. Qvist*,
Bagermester *C. J. A. Scherfig*,
Guldsmedemester og Juvelerer *Chr. Winther*.

Hin 28. Januar var ikke nogen almindelig Onsdag. Det var *Frederik den Sjettes* Fødselsdag. Med Hensigt valgte man netop denne Dag til Udsendelsen af Cirkulæret. Der laa deri en Hyldest, som Kongen paaskønnede, og de

loyale Følelser, hvormed Borgerne fejrede sjette Frederiks Fødselsdag, medvirkede til at skabe en gunstig Stemning overfor Anmodningen om Bidrag til Gennemførelsen af det humane Værk.

Frederik den Sjette fyldte 67 Aar. Et lille Rids af Dagen, der ogsaa er Haandværkerstiftelsens »Fødselsdag«, lader os øjne et Billede af den Tid, hvori Stiftelsen blev til, — ja mere endnu: det er selve Øjeblikkets Stemning, der glider os i Møde.

Saa militærbegeistret, som Frederik den Sjette var, maatte Hans Majestæt Kongens allerhøjeste Fødselsdag »i dobbelt Henseende« blive en Glædens Dag for de Børneskoler, der var underlagt Direktionen for Garnisons-skolevæsenet. Til de 400 Elevers Glæde over Kongens Fødselsdag sluttede sig den Omstændighed, at de alle »beværtedes med et godt og mættende Middagsmaaltid, og de modtog med taknemlige Hjerter dette Vidnesbyrd om den allerhøjeste Givers kærlige Sindelag ogsaa for dem. I jublende *Vival* for den elskede Konge lagde de deres Glæde og Taknemmelighed for Dagen«. Hvad man ogsaa kunde læse i Torsdagsavisen, var en Meddelelse om, at Dronningen allernaadigst lod opklæde 50 trængende Børn, som »velsignede deres allerhøjeste Velgørerinde«.

Det kongelige Teaters Festforestilling, ved hvilken J. L. Heibergs Eventyrkomedie »Alferne« blev opført for første Gang, fandt Sted om Torsdagen. Kongen kørte til Teatret »gennem de smagfuldt oplyste Gader og under Folkets uafbrudte Glædesraab«, og »Hans Majestæt blev ved Ind-

trædelsen i Theatret modtaget med et mange Gange gen-
taget Jubelraab.«

Dramatiske Foreninger arrangerede Forestillinger denne
Dags Aften.

I de Klubber, der var tilbage i København, samledes
loyale Borgere til Fest. Kongens Klub havde Bal. Et særlig
umiddelbart Præg var der over Festglæden ude omkring
i de smaa Købstæder. Paa Postgaarden i Slagelse holdt
Borgerne Festmaaltid og sluttede en Sang med at ud-
bringe Majestætens Skaal i disse Ord:

Velsign den Fader, Danmark fik,
Velsign, o Gud, Kong Frederik!

Ved det Bal, der blev afholdt i Skanderborg, gjorde
Festkomitéen sig særlig Umage. For at tilkendegive, at
Festdeltagerne ønskede Kongen et langt Liv, anbragte
man ved Indgangen et Transparent med Krone og Kon-
gens Navnetræk og med »en af Parcerne, Livsgudinden
Lachesis, spindende paa sin Rok, hvorunder læstes:

Glæd Eder, Dannemænd! Stor Totten er paa Rokken!
Længe leve Frederik, det ønsker hele Flokken!«

Paa en helt anden Kant af Landet, i den lille idylliske
Stad Maribo, fejrede man den kongelige Fødselsdag med
megen Grundighed. I Følge Beretningen derom »udtømtes
den elskede Landsfaders Skaal med megen Enthusiasme,
og det glade Selskab adskiltes først ved næste Dags An-
brud.«

Sikkert mødtes i hver Købstad en Kreds af Borgere til Ære for den gamle Konge, men i Hovedstaden, hvor man havde »ham selv«, blev det i stærkere Grad en Folkets Fest. Haandværkerstiftelsens første Dag fik saaledes en glansfuld Baggrund, og det glædede Frederik den Sjette, at Haandværkermestrene havde udsendt deres Opraab paa hans Festdag. Han betænkte Stiftelsen med Gaver, og Aar efter Aar har man — saa vidt muligt — henlagt dens Generalforsamling til den 28. Januar.

Vi véd intet om, hvorvidt ogsaa Stiftelsens Fædre, de ni Haandværkermestre, var samlede paa denne Dag for hundrede Aar siden. Men vi har Lov til at tro det, — Tanken om et saadant Samvær ligger jo nær. Maaske har de om Aftenen været samlet hos den af dem, der aabenbart stod i Forgrunden og som skulde blive Haandværkerstiftelsens første Formand: Murermester *Thomas Blom*. Saa tænker vi os dem siddende sammen i hans Ejendom, Kronprinsessegade 36 (dengang Nr. 399), hvor han selv bor i Stueetagen. Af og til fanger de en Tone oppe fra anden Sal, hvor Komponisten Weyse, der er Lejer hos Blom, fantaserer ved Klaveret. De taler ivrigt sammen om det, der ligger dem saa meget paa Hjærte, uden at Selskabet dog derfor behøver at trække ud til »næste Dags Anbrud«. Men de gode Haandværkets Mænd tømmer jo nok, som de sidder her tilsammen, et Par Glas paa Landsfaderens Vel og for det Foretagende, som de paa denne Dag har lagt Grunden til.

De ni Haandværkmestres Opraab, der offentliggjordes i Adresseavisen den 28. Januar 1835, havde følgende Ordlyd:

Paa vor allernaadigste Konges Fødselsdag den 28. Januar have vi Undertegnede sendt samtlige Oldermænd for Haandværkslaugene her i Staden følgende Circulaire:

»At mange virksomme og agtværdige Mænd ved tilfældige Omstændigheder og uden egen Brøde sættes ud af Stand til at erhverve det Fornødne til deres og Families Ophold og saaledes imødesee en kummerfuld Fremtid, har foranlediget, at flere Stænder ved hensigtsmæssige Indretninger have søgt at bidrage til, herefter at lindre saadanne Menneskers Forfatning, og Bestræbelserne i saa Henseende have baade mødt Velvillie og haft gavnlige Følger.

Men, forsaavidt Haandværksstanden angaar, existerer ingen Stiftelse eller Indretning i det ovennævnte Øiemed, og dog vilde en saadan for denne Stand isærdeleshed være et stort Gode, da Haandværksmanden, naar han først er nedsunken i Armod, ikke har noget grundet Haab om igjen at kunne ophjælpes. Det er ikke Tilfældet med ham som med Embedsmanden, at han kan erholde Pension, og om Haandværkeren endog har været nok saa virksom, kan hans Familie efter hans Død ikke vente nogen Understøttelse.

Efter Evne at hjælpe sine værdige Medmennesker, naar de formedelst Alderdom, Sygdom eller tilstødte Uheld ikke kunne tilvejebringe det Nødvendige til Livets Ophold, er enhver Retsskaffens Ønske. Hvor gavnligt og trøstende vilde det ikke være, naar det kunde bringes saa vidt, at den trængende Haandværker, der, al sin Stræbsomhed uagtet, er bleven forarmet, eller hans efterladte Enke kunde faae frit Huusly og Brændsel eller i alt Fald nyde en nogenlunde passende Understøttelse?

Paa Grund af Foranførte tillader vi os at anmode de Herrer Interessenter i de respective Haandværkslauge her i Staden om at bidrage til Oprettelsen af en Stiftelse eller Forening til Understøttelse for værdige trængende Haandværks-Mestere og disses Enker.

Den Velvillie, hvormed Hovedstadens Indvaanere ved saa mange Lejligheder have lagt for Dagen, at de med egen Opofrelse søge at fremme Alt, hvad der er nyttigt og godt, og den Omstændighed, at Haandværksstanden ofte har ydet Bidrag til gavnlige Indretninger, uagtet samme ikke directe have vedkommet denne Stand, giver os Haab om, at Interessenterne i Haandværkslaugene ikke blive de eneste Deltagende i det Foreslaaede.

Idet vi herved give os den Frihed at anmode de Herrer Oldermænd for samtlige Haandværkslauge her i Staden om at lade dette Forslag cirkulere blandt Interessenterne, med Opfordring til Enhver, der maatte ville deeltage i samme, at tegne sig for det Bidrag, som han vil yde enten aarligen eller een Gang for alle, tillade vi os at bemærke, at Bidragene ikke incasseres, forinden det efter Circulationen har viist sig, om Forslaget kan realiseres. I saa Fald vil blive afholdt en Samling, hvori de Herrer Oldermænd for de deeltagende Lauge ville blive anmodede om at møde, for at det Fornødne kan blive afhandlet betræffende Stiftelsens hensigtsmæssigste Indretning til enhver Deeltagendes fuldkomne Betyggelse.«

Vi bede derfor enhver især af de Herrer Oldermænd, at de behageligst ville forklare deres Laugs-Interessenter, hvor gavnlig saadan en Stiftelse eller Indretning kan blive for den gamle fattige, men retskafne Haandværker eller hans efterladte Enke, og at den Skjerv, vi nu nedlægge, vil bringe Fordeel for senere Slægter.

De Ærede udenfor Haandværksstanden, som skjænke denne Sag Opmærksomhed og ville fremme den ved deres Bidrag, ville

finde Circulairet dertil henlagt til behageligt Gjennemsyn hos enhver af os Undertegnede; og for alle givne Bidrag skal vi i sin Tid aflægge nøiagtigt Regnskab.

P. M. QVIST
Skindergaden Nr. 15

T. BLOM
Kronprindsessegade Nr. 399

C. F. CLAUSEN
store Kjøbmagergade Nr. 50

CHR. WINTHER
Amagertorv Nr. 9

H. LARSEN
Nørregade Nr. 39

F. C. HJORTH
Vimmelskiftet Nr. 23

J. D. QVIST
Læderstrædet Nr. 30

N. D. KEMP
Laxegaden Nr. 214

C. J. A. SCHERFIG
Nørregade Nr. 241

De fire første af de ni er sat i Spidsen, fordi de var karakteriserede Personer. Som tidligere nævnt var Murermester Qvist Brandmajor og Murermester Blom Vice-Brandmajor (ved sin Afgang 1. Januar 1850 fik Qvist Obersts Karakter). Disse to har naturligvis haft meget med hinanden at gøre, og de nævnes da ogsaa sammen i en Vise, der engang blev sunget ved en Fest for Thomas Blom:

Brandmajoren hedder Qvist,
Det er nu ganske vist,
Men ligemeget derom —
Der er ogsaa en, der hedder Blom.

Den tredje i Rangen er Glarmester Clausen, og derefter kommer som Nummer fire Guldsmed Winther, — henholdsvis Kaptajn og Løjtnant i Borgervæbningen. De fem andre Indbydere er opført i tilfældig Rækkefølge, men af dem er Naalemagermester Hjorth den, der fik størst

Betydning for Stiftelsen. J. D. Qvist, der havde faaet Bogtrykkerbevilling i 1827, var fra 1832 Eneejer af det Bogtrykkeri, som i 1791 var blevet grundlagt af Niels Christensen. I 1862 antog Virksomheden Firmanavnet J. D. Qvist & Komp., og den bestaar stadig under dette Navn. Til de mest kendte af de ni Indbydere hørte Bagermester C. J. A. Scherfig, der efter Grundlæggelsen af Haandværkerforeningen i 1840 blev Medlem af dennes første Bestyrelse. Fra 1841 til 1843 var han Formand for Haandværkerforeningen.

Den Plan, som Indbyderne havde fremsat, blev af tre Oldermænd gjort til Genstand for Kritik i A. P. Liunges »Kjøbenhavnsposten«, et Blad, der viste Haandværker-spørgsmaal megen Interesse. Den mest kendte af de tre Opponenten var Urmagerlaugets Oldermænd *Henrik Kyhl*. Han var en Mand, der nød en ikke ringe Anseelse ved sit Initiativ og sin Dygtighed. I 1835 var han med til at stifte Selskabet til Trykkefrihedens rette Brug, og tre Aar senere var han Medstifter af Industriforeningen. Personlig havde han indmeldt 100 af de 539 Medlemmer, som Industriforeningen talte ved sin Start. Senere var han gennem mange Aar Medlem af Borgerrepræsentationen og en Tid lang Formand for Tivolis Bestyrelse. Urmager Kyhl ejede et mekanisk Snilde, som ikke blot gjorde sig gældende indenfor hans Fag. En af ham konstrueret Reflektorlygte blev saaledes prisbelønnet af Magistraten. Gennem en Menneskealder benyttedes den som Gadelygte i København, og den vandt ogsaa Indpas i Udlandet.

Oldermand Kyhls Indlæg angaaende den planlagte Haandværkerstiftelse findes i »Kjøbenhavnsposten« for den 21. Februar 1835. Kyhl anser det for betænkeligt at stifte ligesom *et nyt Vartou*. Hidtil er det med flere lignende Indretninger gaaet saaledes, at Bidragene henligger ubenyttede, fordi Kapitalen med Tillæg af Renter maa vokse til en vis Højde, inden man kan faa »noget Fuldstændigt« i Stand for Pengene. Driften af en Stiftelse medfører forskellige Udgifter, hvorved Antallet af dem, der kan hjælpes, bliver mindre. Haandværksstanden i København omfatter 41 Laug med tilsammen 2506 Mestre, og dertil kommer Mester-Enkerne. Hvor der er Tale om *saa* mange, vil en Stiftelse ikke komme til at betyde noget. »Men umiddelbart, i deres Værksteder og Bopæle, kunne trængende Haandværksmestre og deres Ægtefæller hurtigt, lettest og hensigtsmæssigst hjælpes Det vilde sikkert være en langt mere velgjørende Hjælp, naar den trængende Haandværker paa det Sted, hvor han driver sin Profession, fik Understøttelse til Huusleie, til Indkjøb af Materialier eller til en Svends Lønning, som han, især i Sygdomstilfælde, behøvede.«

En Uges Tid derefter slutter Oldermanden for Dugmagerlauget *H. F. Madsen* sig til Kyhl. Ad den af Urmaernes Oldermand anviste Vej vil man — hævder han — med *mindre* Midler kunne udrette *mere*. Og en tredje Oldermand, Guldsmed *J. C. Worm* betegner i et senere Indlæg den planlagte Stiftelse som en dyr Form for Støtte til Laugsbrødre og deres Enker.

Alle tre Oldermænd mener altsaa, at man kan yde Hjælp paa en billigere Maade end ved at bygge en Stiftelse. Som Modvægt bringer »Kjøbenhavnsposten« et Par Artikler fra »En Interessent«, der udførligt anbefaler de ni Indbyderes Plan.

Oppositionen fik ikke sin Krig igennem. Planen om en Stiftelse vandt Tilslutning fra mange Sider. I Løbet af et Aar blev der tegnet Bidrag til et Beløb af henved 10.000 Rd. Der har dog været Uoverensstemmelser indenfor Indbydernes egen Kreds. To af dem meldte sig fra: Brandmajor, Murermester *Qvist* allerede i 1835 og Bagermester *Scherfig* i Begyndelsen af 1836. De syv tilbageværende Indbydere, der optraadte som Bestyrelse, autoriserede og indviede den 26. Januar 1836 Stiftelsens Forhandlingsprotokol (en svær Foliant, som først blev udskrevet i Bestyrelsesmødet den 13. Juni 1907), og to Dage derefter, paa Aarsdagen for Udsendelsen af det store Opraab, udstedte de følgende Bekendtgørelse:

P. M.

Da Næringsløsheden blandt Haandværksstanden i de senere Aar har tiltaget, ere flere af denne Stand blevne forarmede i den Grad, at de, uden betimelig Hjælp, ville falde Communen til Byrde. Den Mangel paa Tilflugtssteder for saadanne forarmede Borgere og deres Enker, der som bekjendt finder Sted, har foranlediget undertegnede Bestyrelse til at fremkomme med Ønsket om, ved Haandværkslaugenes og andre Ædeltænkendes Bidrag, at kunne tilveiebringe en simpel, men god Bygning, og deri skaffe fri Bolig for i det mindste 50 à 60 aldrende, uden egen Brøde forarmede Haandværksmestre eller deres Enker, saa at

Beboerne, frie for Fællesskab med andre, fik uden Betaling et middelmaadig rummeligt Værelse med Køkken, hvor han eller hun, eller Begge forenede, kunde henleve deres Livs Aften. Noget frit Brændsel og en Understøttelse i Penge hørte ogsaa til de Fordele, som vi haabede med Tiden at kunne tilstaa Stiftelsens Beboere. At nogle af de Haandværkere, som arbeide ved Bygningens Opførelse, vilde for Stiftelsen virke til en billigere Pris end almindeligt, antage vi som en Selvfølge, ligesom dens Bestyrelse sker aldeles gratis. Ihvorvel Indkjøbet af Grund til en saadan Bygning, tilligemed dennes Opførelse derpaa, under meget heldige Omstændigheder ikke kan ventes at ville koste mindre end 20,000 Rd., til 50 à 60 Trængende, have vi dog besluttet, endskjønt de af Laugene og andre Velgjørere tegnede Bidrag for een Gang og for det første Aar ikke udgjøre det fulde Beløb af 10,000 Rd., at ville, i Forventning af heldigere Omstændigheder og mere Velvillie for Stiftelsen, naar den stod for Alles Øine, paabegynde dens Opførelse i dette Aar, for snarest muligt at skaffe Huusly for endeel Trængende.

*Bestyrelsen for trængende Haandværkere og deres Enker
i Kjøbenhavn, den 28de Januar 1836.*

Samme Dag, den 28. Januar, afholdtes et Møde, til hvilket de syv havde indbudt Laugsoldermændene, og her oplæstes et »Udkast til Grundbestemmelser for en Stiftelse for gamle trængende Haandværksmestre og disses Enker i Kjøbenhavn«. Med 31 Stemmer mod 2 vedtoges det, at der skulde opføres en Bygning. Forsamlingen valgte af sin Midte seks Repræsentanter, der skulde træde sammen med Bestyrelsen (de syv Indbydere) og vælge en Kasserer, en Bogholder og en Sekretær. Endvidere

blev det med 29 Stemmer mod 1 vedtaget, at Bestyrelsen vedblivende skulde fungere, indtil Bygningen stod færdig.

De seks, der blev valgt til Repræsentanter, var Snedkermester J. C. Holst, Hof-Kobbersmedemester N. Jacobsen, Tømrmester I. A. Kofoed, Blikkenslagermester O. Lindqvist, Glarmester C. F. Qvist og Drejermester J. Ulrichsen. Bestyrelsen og Repræsentanterne valgte Naalemagermester *F. C. Hjorth* til Kasserer, Hof-Kobbersmedemester *N. D. Kemp* til Bogholder og Bogtrykker *J. D. Qvist* til Sekretær. Der blev ved denne Lejlighed ikke valgt nogen Formand, men det var givet Murermester *Blom*, der virkede i den Egenskab.

I Begyndelsen af Februar nedsatte man et Byggeudvalg paa fire Medlemmer, og inden Udgangen af samme Maa-
ned vedtoges det at købe Grunden Matr. Nr. 227 paa Hjørnet af Ny Kongensgade og Filosofgangen (nu Vestervoldgade 113). Det var en Brandtomt, man købte. Bygningen var brændt faa Dage forinden. Grunden tilligemed alle de paa den staaende Rudera skulde koste 4800 Rd. Sælgeren var den rige Skibsbygmester og Værftsejer *Lars Larsen*, Indehaveren af den efter ham opkaldte *Larsens Plads* bag *Amalienborg* og senere tillige Ejer af *Blaa Pakhus* med nærmeste Omgivelser. *Larsen* forlangte intet udbetalt af Salgssummen — den blev indestaaende som Prioritet —, og han ydede desuden Stiftelsen et Laan paa 8200 Rd. mod Murermester *Bloms* og Naalemagermester *Hjorths* Selvskyldnerkaution. Den 9. Marts 1836 paabegyndtes Rydningen af Grunden. Magistraten gav sin Til-

ladelse til, at man benyttede Brændepladsen ved Langebro til Tømmeroplag og Afbinding, og man lejede Det forenede borgerlige Selskabs Staldbygning ud mod Ny Vestergade til Snedkerværksted og Opbevaring af Materialier.

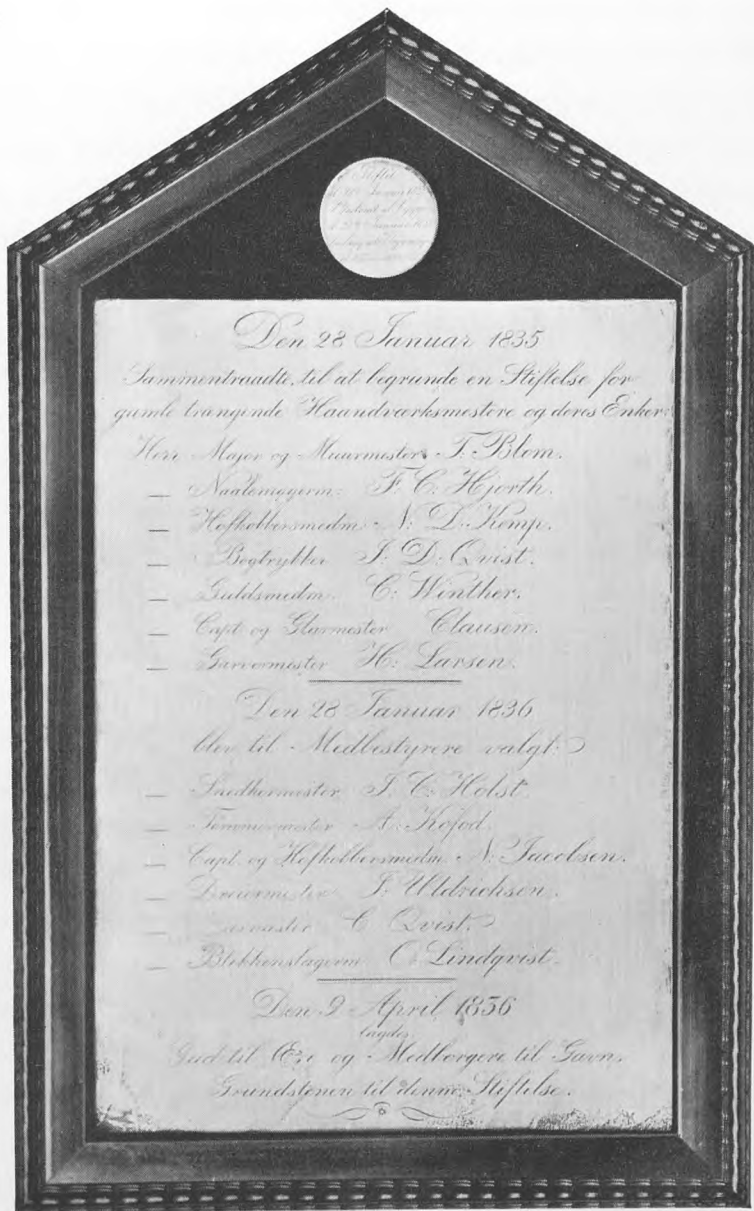
Den 9. April Kl. 10 $\frac{1}{2}$ Formiddag foregik Nedlæggelsen af Grundstenen. Imellem to store flade hugne Sten af Pladsens Rudera nedlagde Vice-Brandmajor, Murermester Blom »en Sølv-Medaillon af Størrelse som en Specie, med vor elskede Konges Brystbillede paa den ene Side« og nogle Data paa den anden samt en Plade af fint Tin. Den bar Navnene paa de syv Bestyrelsesmedlemmer og paa de seks Repræsentanter, der betragtedes som Medbestyrere, og Inskriptionen sluttede saaledes: »Den 9. April 1836 lagdes Gud til Ære og Medborgere til Gavn Grundstenen til denne Stiftelse.« Forhandlingsprotokollens Referat af Grundstensnedlæggelsen munder ud i Meddelelsen om, at »enhver af de anførte Medlemmer af Bestyrelsen ved nogle faa hjærtelige Ord tolkede sine varmeste Ønsker for Stiftelsens Velvære og Bestaaen.«

Da Arbejdsgiverforeningen i 1910 opførte sin Bygning paa samme Grund, fandt man Timpladen og Sølvmedaillon, som overgik til den otte Aar i Forvejen opførte Haandværkerstiftelse paa Blegdamsvej. De blev indfattet i en fælles Ramme, der har sin Plads paa en af Væggene i Bestyrelsens Værelse.

Haandværksmestre indenfor Stiftelsens Ledelse ydede værdifuld Bistand ved Opførelsen af Bygningen i Filosof-

gangen. Murermester Blom udførte gratis Tegningerne til Bygningen og overtog Murerarbejdet *uden* det ham tilkommende Mestersalær (ca. 1000 Rd.), blot mod at faa Dækning for Arbejdslønnen. Tømremester Kofoed og Snedkermester Holst paatog sig henholdsvis Tømrer- og Snedkerarbejdet paa de samme Vilkaar. Hjorth, der jo ikke var Bygningshaandværker, ydede *sit* Bidrag under anden Form. Han betalte alle Omkostninger ved Stiftelsens Start, deriblandt 30 Rd. for en Brillantring, som man forærede Tyrolerinden Leo i Anledning af hendes Optræden ved en Koncert til Fordel for Stiftelsen. Velgørere udenfor Kredsen bidrog med gratis Materialier eller gratis Tilkørsel, og Billedhuggeren Prof. H. E. Freund udførte uden Vederlag Frederik den Sjettes Navnechiffer med Krone til Anbringelse i Bygningen. Blikkenslagermester Johannes Irgens (den Mand, der i Vinteren 1814—15 tændte den første Gasflamme paa offentlig Gade i København), skænkede Stiftelsen en Lygte. Det er nok den samme Lygte, der fik sin Plads i Stiftelsens Gaard. I de gamle Aarsregnskaber finder man opført en Udgift af 6 Rd., hvorfor der er købt Tran og Væger til Lygten i Gaarden.

Da der i August 1836 skulde være Rejsegilde for de ved Bygningen beskæftigede Arbejdere, vedtoges det, at Pengene dertil ikke maatte tages af Stiftelsens Midler. Der blev sat en Indsamling i Gang blandt Bestyrelsens Medlemmer. Bagerlauget gav Brød til Gildet. Fra anden Side modtog man Viktualier. En Brygger gav Øl, en Vinhandler

Sølv-Medaillonen og Timpladen fra Grundstensnedlæggelsen 1836.

Vin, og to Brændevinsbrændere sendte Brændevin, hver 30 Potter. Der har næppe været nogen Mangel.

Efterhaanden som Arbejdet paa Bygningen skred frem, maatte man se at faa afgjort, hvilket Princip der skulde lægges til Grund for Fordelingen af Lejlighederne. I det omtalte Udkast, der blev forelagt Oldermændenes Forsamling den 28. Januar 1836, findes der en Paragraf om, at »enhver ledig Plads bliver at tildele den Værdigste af de Ansøgende, uden Hensyn til, af *hvilket Haandværk* han er«. Men der er rigtignok den Tilføjelse, at man senere hen skal træffe nærmere Bestemmelse om, hvorvidt »denne eller en anden Belæggelsesmaade skal være gjeldende«. Man følte sig altsaa usikker paa dette Punkt, og det viste sig da ogsaa, at Spørgsmaalet gav Anledning til megen Strid. Den af Indbydernes Kreds udtraadte Bagermester Scherfig skrev om denne Sag en Artikel, der fylder flere Spalter i »Kjøbenhavnsposten« for den 3. April 1837. Han holdt fast ved, at Boligerne i Stiftelsen burde gives til de Ansøgere, der trængte mest, uden Hensyn til, hvilket Laug de hørte ind under. Flertallet indenfor Ledelsen anlagde derimod den Betragtning, at hvert enkelt Laug, mod en passende Pengeafgift, skulde overtage en eller flere Boliger, som saa tilfaldt værdige trængende Medlemmer af Lauget. Denne Anskuelse blev den sejrende, men Oldemand talte og skrev mod Oldemand, og man naaede først til Vejs Ende efter en livlig Diskussion i Pressen, særlig i »Kjøbenhavnsposten« og i »Dagen«. Der havde for øvrigt ogsaa staaet Strid om en anden Sag, idet

nogle mente, at Laugene burde have en stærkere Indflydelse end den, som Stiftelsens Bestyrelse tillagde dem. De forskellige Brydninger gav sig Udslag i, at Hof-Kobbersmedemester Kemp og Glarmester C. F. Clausen udmeldte sig af Bestyrelsen. Ogsaa en af Repræsentanterne, Glarmester Qvist, traadte tilbage.

Der var saa nogenlunde faldet Ro over Sindene, da man i Foraaret 1837 foretog Fordelingen af Stiftelsens 64 Lejligheder. Af de 37 Laug, der havde samlet sig om Foretagendet, var der 9, som ønskede at disponere over mere end een. Skomagerlauget sikrede sig ikke mindre end 7 Lejligheder, Skræderlauget tog 5, Snedkerlauget 4 og Smedelaugget 3; derefter var der 5 Laug, hvoraf hvert enkelt lagde Beslag paa *et Par* Lejligheder. 28 Laug nøjedes med een Lejlighed for hvert. Bestyrelsen beholdt 5 til Disposition. Saa var der 2 tilbage. De tilfaldt Bogtrykkerne og Skibsbyggerne, der ikke stod i Laug. Derom findes følgende Bestemmelse i Lovene: »Lige Rettighed med Haandværkslaugene og Laugsmesterne skulle Bogtrykkere og Skibsbygmestere samt deres Enker have til at erhverve Belæggelsesret samt til at indlægges i Stiftelsen. Denne Undtagelse fra den almindelige Regel: at ikkun Haandværkslaugene og Laugsmestere skulle interesseres i Stiftelsen, grunder sig paa, at Medlemmer af de tvende ovennævnte Fag have bidraget til Stiftelsens Opkomst.«

Enhver Bolig skal aarlig efter dens Størrelse og Beliggenhed ansættes til en Pengeafgift i Forhold til, hvad der maatte betales i Prioritetsrenter, Skatter og Reparationer

af den hele Ejendom. De forskellige Laug erholder Skøder paa Boligerne »mod Forskrivning fra vedkommende Oldermænd og Bisiddere for de Bidrag, som Laugene have at erlægge.«

De fem Lejligheder, som Bestyrelsen disponerer over, kan den paa de sædvanlige Betingelser overlade til et hvilket som helst Laug eller til private Velgørere paa en Persons Livstid, men ogsaa her gælder den Regel, at Beboerne skal være kvalificerede Haandværkere eller Haandværker-Enker.

Denne godt indrettede Haandværkerstiftelse har aabenbart vakt megen Opmærksomhed. Dens Opførelse var en Begivenhed. Derom vidner den Beredvillighed, hvormed Dagbladene aabnede deres Spalter for de mange Indlæg. Da den stod færdig, beskæftigede ogsaa Ugepressen sig med den.

Ved Midten af Marts 1837 bringer »Nyt Magazin for Kunstnere og Haandværkere« en Beskrivelse af Huset og dets Tilblivelse. Den er lidt tung at komme igennem, saa snørklet som Sproget er, men den maa siges at være ganske instruktiv, og den har desuden sin Værdi som *samtidig* Skildring. Her gengives den første Tredjedel af den anerkendende Artikel i »Nyt Magazin«.

»I disse Dage have vistnok Flere besøgt den paa Hjørnet af Philosophgangen og Nykongensgade opførte Bygning, bestemt til Bolig for gamle Haandværksmestre og deres Enker, og ej uden særdeles Tilfredshed seet, hvorledes hensigtsmæssigen er sørget for Borgere, der

Haandværkerstiftelsen i Filosogangen (Vestervoldgade).

have arbejdet for og iblandt os, men hvis Alder ikke tillader dem længere det Erhverv, som deres Kaar kræve endnu maa tilvejebringes til deres Fornødenheder. Det er en tung Sten, der er lettet fra Mangens Hjerte, som kummerfuldt har set sig om efter Husly, det han ikke vidste at finde Betaling til, og som han dog ofte i dyre Domme, ved at give een Daler eller mere ugentlig, har maattet tilkjøbe sig i et slet bygget og slet indrettet Hus blandt Mange, hvis Kaar, skjønt trykkende som hans, dog vare ved egen Uorden blevne endnu slettere og ham, den ordentlige, selvstændige, i sin Tid maaske endog velhavende Mand, væmmelige.

Vi ville snart see disse Gamle, syslende flittigt med

deres Haandværk i deres nette Smaaboliger, hvor alt er saa vel indrettet. Lader os træde nærmere. Vi finde i Stueetagen, paa første, anden og tredie Sal, til hvilke Etager fire bekvemme Trapper føre, i Alt 64 Boliger. De større og fortrinligste af disse, 11 i Tallet, bestaa af et Tofags-Værelse, næsten 7 Alen i Firkant, et omtrent halvt saa stort Kammer, et lidet Kjøkken, som i det mindste har Lysning fra Gangen. I Stuen er en smuk Kakkelovn med Comfur, saa at en Potte Mad kan varmes eller en Kjedel Vand koges. Til Boligen hører endvidere et Loftskammer til Brændsel, og til samtlige Boliger, der have Trappe tilfælles, et godt Tørreloft. Nogle faa Boliger, tre i Tallet, beliggende i det indvendige Hjørne af Bygningen, have lignende Rum, Stue og Kammer, men Stuen har kun Lysning af eet Fag. De øvrige 50 Boliger bestaa hver af een Stue og Kjøkken. Der er truffet enhver Foranstaltning til at gjøre dem sunde og bekvemme. Etagerens Højde fra Gulv til Gipsloft er omtrent $3\frac{3}{4}$ Alen (4 Alen 4 Tommer fra Overkant af Bjælke til Overkant af næste Bjælkelag). Værelserne ere pudsede, med sammenstemte Døre, Fodlist. Kjøkkenerne ere vel smaa, men lune og bekvemme. Gangene ere tilstrækkeligen brede og lyse.

Beliggenheden af Grunden er særdeles fordelagtig. Fra Sals-Etagerne haves Udsigt over den vestre Forstad og over Kallebodstrand; og Philosophgangen og Volden ville forskaffe en Spadseregang for dem, som ikke ville nøjes med den temmeligen rummelige Gaardsplads, der vil blive beplantet med Træer. Hele Bygningen, der er et

Hjørnehus af $91\frac{3}{4}$ Alens Længde til Gaden og $18\frac{1}{4}$ Alens Dybde, er optaget til Boliger for Haandværkere, med Undtagelse af en Bolig til Opsynsmanden, som tillige har Tilladelse til at drive Spekhøkerhandel. Direktionen har til sit Brug ene bestemt et Loftsværelse. I Gaarden er desuden indrettet et særskilt Lighus med et Værelse, hvori Følget kan samles«.

Det sidste maa nu have virket lidt trykkende paa saa begrænset et Omraade, men et saadant Arrangement hørte Tiden til.

For at forebygge al Misforstaaelse fremhæver »Nyt Magazin«, at Lejen ikke udredes af selve Beboerne. Disse faar den paagældende Lejlighed overladt som *Fribolig*, medens Lejen betales af de respektive Laug, som har faaet Boligerne tildelt.

Lejlighederne blev ansat til 7, 9 og 11 Rd. halvaarlig Leje. Det gav ialt 1100 Rd. om Aaret. Høkeren, der tillige var Opsynsmand, betalte en aarlig Leje af 100 Rd., og i Aarsbidrag fra Velgørere kunde man foreløbig regne med 118 Rd. Den aarlige Udgift ansloges til 880 Rd., foruden hvad der maatte medgaa til Reparationer.

Den 24. April 1837 blev Stiftelsen taget i Brug. Et Par Dage forinden bragte »Politivennen« en »Samtale holden i Stiftelsen for *tilbagekomne* Haandværkere«. Med dette for *vore* Øjne og Øren pudsige Udtryk mener »Politivennen« naturligvis det samme, som vi vilde kalde »Haandværkere, for hvem det er gaaet tilbage.« Den karakteristiske Artikel lyder saaledes:

»Indsenderen, der i Søndags Eftermiddag tog Stiftelsen for uformuende Haandværkere i Øjesyn, blev dér Ørevidne til en Samtale imellem tvende Mænd af Haandværksklassen. Da den deri omtalte Idee af Skræderlaugets Oldermænd synes at fortjene Efterlignelse, har Indsenderen ikke troet det ugavnligt, her at fremsætte det, han har beholdt i Hukommelsen af bemeldte Samtale. De ubekjendte Personer vil han benævne A og B.

A: Nu er da denne herlige Bygning færdig og kan fra i Morgen imodtage sine Beboere. Alt er godt og hensigtsmæssigt indrettet, takket være de Mænd, der have lagt Planen til denne veldædige Stiftelse, for den Iver, de have viist i at udføre den.

B: Ja vist fortjene de ikke alene de Nulevendes, men ogsaa Efterslægtens Tak og Paaskjønnelse, ligesom ogsaa de Personer udenfor Haandværksstanden, der have ydet Bidrag dertil. Disse have nedlagt en Sæd, som i Tiden vil bære herlige Frugter.

A: Man maa virkeligen forundre sig over, at denne Stiftelse kom istand saa snart, naar man tager Hensyn til Tiderne, hvor Enhver har Besværlighed at kæmpe imod for at forskaffe sig det nødvendige og have kun Lidet tilovers, da vor Handel er standset og, som en Følge deraf, Indtægtskilderne stoppede i de fleste Næringsveje.

B: Sandt nok. Men Kjøbenhavns Indvaanere stræbe dog stedse at fremme en god Sag, endog om denne Stræben koster dem Opofrelse. Skade var det vistnok, at der opkom en lille Uenighed imellem Stiftelsens Bestyrelse,

og at denne omtaltes i offentlige Blade; thi dette har vist forvoldet, at Flere have tilbageholdt Bidrag, som de ellers havde villet yde.

A: Vistnok havde det været bedre, om Saadant ikke var skeet, men denne Sag er vel jevnet, og nu glæder man sig ved, at Bygningen staar der fuldt færdig. Man kan ogsaa med Sikkerhed vente, at der endnu vil gives Nogle, der ville bidrage til, at Stiftelsens Gjæld kan vorde afbetalt, saa at flere Fordele end frit Husly kunne tilfalde Beboerne. Jeg vil sige Dem et Beviis herpaa. Oldermænden for Skræderlauget er falden paa en Idee, som fortjener at efterlignes af Flere. Ved unge Mesteres Optagelse i Lauget mindes herefter disse om, at deres Fremtids Skjæbne er skjult for dem, at de ikke vide, om de mulig ej selv *paa deres gamle Dage kunne vorde trængende* til at nyde godt af Stiftelsen for tilbagekomne Haandværkere, og de anmodes derfor om at yde en Skjærv dertil efter deres Evne. De kunne jo ved deres Vennekreds paa Laugshuset give en Flaske Vin mindre. Ved dette store Laug optages ofte nye Mestre, og hidtil har ingen nægtet at yde en Gave fra 3 Mk. til 2 Rd., som lægges i en med 3 Laase forsynet Bøsse, hvilken Oldermænden har anskaffet til dette Øjemed, og disse Gaver udgjøre allerede ingen Ubetydelighed.

B: Det er skjønt af denne Oldermænd, og det var at ønske, at de øvrige ville følge dette Exempel.

A: Vel var det. — Ved de mindre Lauge vilde vel paa denne Maade kun indkomme Lidet; men, som Ordsproget siger: »mange Bække smaa gjøre en stor Aa«, ville saa-

danne samlede Smaasummer dog udgjøre en klækkelig Indtægt. I det ringeste vilde den være tilstrækkelig til, at Stiftelsen kunde lønne en Læge, som kunde have Tilsyn med de Gamle i Sygdoms Tilfælde.

B: Ja, og maaske ogsaa til at betale Medicin med.

A: Medicin har jeg egentligen tænkt kunde forskaffes paa en anden Maade. Seer De, denne Bygning bestaar af 3 Etager; naar nu 3 af vore største Apothekere paatage sig at levere fri Medicin til Beboerne, hver til sin Etage, vilde det være til stor Gavn for Stiftelsen og intet betydeligt Object for de Givende. Jeg staar i den Formening, at hvis Directionen vilde gøre Anmodning herom, vilde fri Medicin vel paa denne Maade kunne erholdes.

B: De har Ret; jeg har forhen ikke tænkt derpaa, men jeg er ganske af samme Mening.

A: Har De været i alle Etager?

B: Ja, men ikke paa Loftet.

A: Da maa De ogsaa gaa *derop*; dér vil De finde, hvorledes enhver Familie har sin Lejlighed til Brændsel, og hvorledes Bestyrerne dér have indrettet et Værelse til Forsamlingsstue, for at der ikke skulde blive et Beboelsesværelse mindre i en af Etagerne.

B: Atter et Paaskjønnelse værdigt Beviis for Bestyrelsens Tænksomhed.«

— Skræderlaugets Oldermann, der her omtales med saa megen Anerkendelse, var J. Nielsen, boende i Vognmagergade. I hvor stort Omfang man i andre Laug maatte

have fulgt det af ham givne Eksempel, skal være usagt. Spørgsmaalet om gratis Medicin til de Gamle løstes paa en simplere Maade end den af Hr. A antydede. Samtidig med Haandværkerstiftelsen — præcis paa Dagen den 28. Januar 1835 — grundlagdes Sygeforeningen Hygæa, hvis Stifter var Bataillonskirurg Schübeler, og fra 1. Oktober 1837 skænkede den Stiftelsen 100 Rigsdaler aarlig til Dækning af Udgifter til Medicin. Denne Hjælp vedvarede i mange Aar. Som Læge for de gamle Beboere virkede den unge Bataillonskirurg Gerner. I Begyndelsen passede han dem uden Vederlag, men fra 1839 fik han et Honorar, der beregnedes til 3 Mark halvaarlig af hver Bolig.

— Paa en Generalforsamling den 7. August 1837 blev der aflagt Byggeregnskab. Bygningen, der rummede 14 Toværelses- og 50 Etværelses-Lejligheder tilligemed en Portner- eller Opsynsmandsbolig paa tre Værelser, var ansat til en Værdi af 27.600 Rd. Regnskabet viste en Underbalance paa 16.392 Rd. 37 Sk. Generalforsamlingen bemyndigede da Bestyrelsen til at optage et Laan af 16.000 Rd. paa første Prioritet i Stiftelsens Ejendom. Til Medlemmer af Bestyrelsen, der langt frem i Tiden hyppigst benævnedes Direktionen, valgtes fem af Stifterne: Murermester Thomas Blom, Naalemagermester F. C. Hjorth, Garvermester H. Larsen, Bogtrykker J. D. Qvist og Guldsmed, Juvelerer Chr. Winther, desuden Hof-Bagermester C. P. Jensen, Blikkenslagermester O. Lindqvist, Drejermester J. Ulrichsen og Malermester P. G. Wørmer. Det var denne Bestyrelse, der — efter omfattende og lang-

varige Lovudvalgsarbejder — underskrev den paa Generalforsamlingen den 28. Januar 1838 endeligt vedtagne Fundats, som fik kongelig Konfirmation den 17. Januar 1839. Det fastsættes i de til *Fundats* ophøjede Love, at Stiftelsens overordnede Bestyrelse er Generalforsamlingen, der bestaar af et Repræsentantskab og Direktionens ni Medlemmer. Repræsentantskabet dannes af Lauges Oldermænd, en Bogtrykker og en Skibsbygmester. Tre Direktører fratræder aarlig efter Tur, og Valget af Direktører foretages paa Generalforsamlingen af de tilstedeværende Direktionsmedlemmer og Repræsentanter. Direktionen vælger af sin Midte en Formand, en Kasserer, en Bogholder og en Sekretær. Direktørerne har, efter Tur, hver i en Uge specielt Tilsyn med Stiftelsens Bygning og den indre Orden. »Bestyrelsen maa bestandig lade det være sig en hellig Pligt, ikke at paaføre Stiftelsen unødvendige Udgifter, men ej heller ved altfor stræng Økonomi lade Bygningen forfalde«.

Den 10. August 1837, tre Dage efter den Generalforsamling, hvor der blev aflagt Regnskab for Byggeriet og foretaget Valg af Bestyrelse til Afløsning af den provisoriske Ledelse, valgte Direktionen »Major, Ridder Blom« til Formand og Naalemagermester Hjorth til Kasserer.

Thomas Andreas Blom, der uden noget formelt Valg havde virket som Stiftelsens Formand fra dens første Dag, er født den 16. November 1777. Han var Søn af en københavnsk Murermester, hvis fire Sønner alle kom til at tilhøre Murerfaget. Thomas Blom nedsatte sig i 1810

som Murermester i København. Han naaede godt frem, kom til at drive en stor Byggevirksomhed, og samtidig tjente han sig op i Brandkorpset. I 1832 udnævntes han til fungerende Vice-Brandmajor og fik Majors Karakter. Han har sikkert været den drivende Kraft ved Grundlæggelsen af Stiftelsen. Man véd intet om, at han skulde have deltaget i den Polemik, der stod om Stiftelsen i dens første Tid. Thomas Blom synes at have været den støtte og sindige Handlingens Mand. Naar man be-
 tragter hans Portræt, faar man det Indtryk, at her er en myndig, sluttet Personlighed, hvis mandig-faste Træk dog ligesom henter et venligt Strøg fra Øjnene og Draget om Munden. Det er et ualmindelig karakterfuldt Hoved.

Murermester Thomas Blom,
 Formand 1835—1841.

Vice-Brandmajor, Murermester Blom førte stort Hus i sin Ejendom, Kronprinsessegade 36. Til hans Lejlighed i Stueetagen hørte Stald og Vognremise, og der var fem Tjenestefolk, af hvilke Christen Gravesen tillige var Tjener eller Karl hos Komponisten Weyse oppe paa anden Sal. Blom og hans Familie er gentagne Gange omtalt i Carl Thranes Bog »Weyses Minde«. Murermester Blom, hvis

Hustru var født Carstensen, havde syv Børn, af hvilke Datteren Ida voksede op til en Skønhed. Hun blev gift med Tømmerhandler, senere Godsejer F. Lange.

Thomas Blom stod som Formand for Haandværkerstiftelsen indtil sin Død den 21. November 1841. Hans Begravelse samlede et Følge af flere Hundrede Personer, der vandrede bag Kisten fra Hjemmet i Kronprinsessegade til Trinitatis Kirke. Dagspressen var ikke stærk i Nekrologer dengang. Berlingske Tidende bragte Dagen efter hans Død følgende Linjer: »En af vore agtværdige og agtede driftige Medborgere, Hr. Vice-Brandmajor og Muurmester Blom, R. af D., er død i Forgaars«.

Thomas Bloms varme Interesse for Haandværkerstiftelsen gik i Arv til hans Søn, Etatsraad, Tømrmester *Julius Andreas Blom*, der sad i Bestyrelsen i 52 Aar, deraf 21 Aar som dens Formand, og til dennes Søn, Etatsraad, Tømrmester og Entreprenør *Ferdinand Victor Blom*, der blev Medlem af Bestyrelsen i 1893. Han afløste i Aaret 1900 sin Fader paa Formandspladsen og har derefter uafbrudt staaet i Spidsen for Stiftelsen. Det Blom'ske Styre har, gennem to Generationer, strakt sig over henved de 63 af Stiftelsens 100 Aar, og bortset fra 6¼ Aar i 1840'erne har Slægten til Stadighed været repræsenteret i Bestyrelsen.

Naalemagermester *Frantz Christian Hjorth*, der virkede som Kasserer for Stiftelsen og senere, fra 1856 til 1865, som Formand for dens Direktion (Bestyrelsen), var Søn af en jydsk Landsbyskolelærer og er født den 22. Juni 1782. I Trettenaaers-Alderen kom han til nogle fattige

Slægtninge i København og blev snart sat i Naalemagerlære. I 1807 grundlagde han en lille Virksomhed, der efterhaanden blev en anseelig Forretning paa *sit Felt*. Ved sin Flid og faglige Dygtighed og ved sin Sparsommelighed blev Hjorth en velsitueret og anset Mand. Han ragede ikke op ved betydelige Evner, men han var Tidens Type paa *den gode Borger*, og han havde et aabent Hjærte for dem, der levede paa Livets Skyggeside. I den officielle Beretning om Industriudstillingen i 1840 nævnes det danske Naalemageri med en Anerkendelse, der særlig tager Hensyn til *hans* Arbejde. Tre Aar i Forvejen havde han faaet otte Aars

Naalemagermester F. C. Hjorth,
Formand 1856—1865.

Eneret paa at forfærdige Knappenaale efter en af ham selv angiven Metode. I 1842 overdrog han Forretningen til sin Søn, Naalemagermester Chr. Hjorth, der var Medlem af Haandværkerstiftelsens Bestyrelse — først Sekretær, senere Næstformand — fra 1862 til sin Død i 1892.

F. C. Hjorth, der var Dannebrogsmænd og Ridder af Dannebrog, blev ved sit 50 Aars Borgerjubelium udnævnt til Justitsraad. Gennem tolv Aar var han Medlem af Borgerrepræsentationen. Haandværkerstiftelsens 25

Aarsdag blev ikke fejret, men i 1861 mindedes man, at der var forløbet 25 Aar siden Grundstensnedlæggelsen. En Forsamling af Oldermænd vedtog, at der til Fordel for Beboere af Stiftelsen skulde oprettes et Legat, som bar Hjorths Navn. Det blev paa 1000 Rd., og Hjorth forøgede Beløbet med 600 Rd. Den aarlige Rente kunde da blive 64 Rd., der hvert Aar paa Hjorths Fødselsdag skulde fordeles blandt Stiftelsens 64 Beboere. Testamentarisk tillagde han yderligere Haandværkerstiftelsen et Legat paa 800 Rd., og efter hans Søn arvede den et Legat paa 20.000 Kroner.

Da Stiftelsen Alderstrøst i 1863 blev taget i Brug, var der gaaet mere end en Snes Aar siden Bloms Død, men Hjorth levede endnu — han døde først den 14. August 1865 —, og han blev i Oktober 1863 udnævnt til Æresmedlem af Haandværkerforeningen.

Det blev betragtet som en Bedrift, og det *var* en Bedrift, da det københavnske Haandværk i 1835 grundlagde sin første Stiftelse. I 1850'erne oprettedes Stiftelser for Mestre og Svende i en hel Række Fag. Saaledes fik Skomagerlauget, der havde overtaget 7 Boliger i Haandværkerstiftelsen af 1835 (nu har det 11), i 1853 sin egen Stiftelse mellem Rosengade og daværende Kokkegade (siden 1869 en Del af Fredericiagade). I 1882 overflyttedes denne Stiftelse til Ejendommen Nansensgade 40, og i 1931 opførtes Laugets nye Stiftelse, Vespervej 40 i Hellerup. Garverlauget indrettede sig i 1854 en Stiftelse i Løngangsstræde. Den blev i 1914 flyttet til Solsortvej 77. Fra 1858 daterer sig Skrædermestrenes Stiftelse i Viktoriagade. Den

afløstes i Efteraaret 1933 af den nyopførte Stiftelse paa Klintholmvej i Brønshøj. I 1861 indrettede Snedkermestrene en Stiftelse ved deres Laugshus i Grønnegade. Dermed er i Hovedtrækkene Linjen draget fra Haandværkerstiftelsen i Filsofgangen til Haandværkerforeningens store Stiftelse Alderstrøst, som blev grundlagt i 1862.

De Mænd, der i 1835 lagde Grunden til *Stiftelsen for gamle Haandværksmestre og deres Enker i trange Kaar*, fortjener at mindes som Pionerer for en smuk og betydningsfuld, en god og samfundsnyttig Sag.

AARENE VED VESTERVOLD

Frå mange Sider mødte den unge Haandværkerstiftelse en Sympathi, der gav sig Udslag i Gaver til selve Stiftelsen eller til dens Beboere. Laugene erlagde naturligvis de Bidrag, der — alt efter Overenskomsten med Bestyrelsen — skulde indgaa dels som Leje, dels afdragsvis eller paa een Gang ved Køb af Bolig. For Skomagerlauget, der jo havde Raadighed over adskillige »Localer«, indbetalte Oldermænd Meyer 1500 Rd., nogle Aar efter at Stiftelsen var taget i Brug. Det var en ualmindelig stor Laugs-Indbetaling. Men disse Ydelser, hvortil Laugene havde forpligtet sig, gik selvfølgelig ind i Stiftelsens eget Regnskab. De »kontante Gaver« anvendtes væsentlig til Fordeling blandt Beboerne, bortset fra nogle Bidrag, der kom Stiftelsen til Gode i Byggeperioden.

I 1836 modtog Haandværkerstiftelsen 500 Rd. fra Kong Frederik VI, der nogle Aar senere skænkede den et tilsvarende Beløb »som Erstatning for Told og Consumption af Materialierne til Stiftelsens Bygning«. Af Dronning Marie Sophie Frederikke fik Stiftelsen 100 Rd., og samme Sum modtog den fra Arveprins Ferdinand og fra Prins Christian.

Frederik den Sjettes Mætresse, Fru Frederikke Danne-mand betænkte i 1836 Haandværkerstiftelsen med 100 Rd.

I Haandværkerstiftelsens første Tid indkom ogsaa følgende Pengegaver: 100 Rd. fra Brandmajor, Murermester Qvist, 100 Rd. fra Vice-Brandmajor, Murermester Blom, der — som tidligere nævnt — i Forvejen havde givet Afkald paa Mestersalær ved Opførelse af Bygningen, 200 Rd. fra Skibsbygmester Lars Larsen, af hvem man havde købt Grunden, 100 Rd. fra Geheimstatsminister, Lensgreve A. W. Moltke og 100 Rd. fra Den Reiersenske Fond. Som Kuriosum kan det noteres, at man i flere Tilfælde modtog mindre Beløb »for en Pige, som i Utide har forladt sin Tjeneste«, saaledes 5 Rd. fra en »Hr. R.« og 9 Rd. fra Politiassistent Götzsche.

Flere af Det kgl. Teaters Skuespillere, særlig Pätges, Fru Heibergs Broder, optraadte til Fordel for Stiftelsens Beboere. Overhovedet nød disse i de første Aar godt af Netto-Indtægten fra en Række Teaterforestillinger, Dilettantkomedier og Koncerter. Til Stiftelsen eller til dens Beboere indkom 137 Rd. 80 Sk. fra den af Hr. Wolff givne Forestilling paa Vesterbros nye Teater, 218 Rd. 18 Sk. fra Brødrene Prices Forestilling paa Vesterbros Teater, 300 Rd. fra en af Tyrolerfamilien Leo afholdt Koncert, 112 Rd. fra en Forestilling, der blev foranstaltet i det dramatiske Selskab »Constantia« af nogle Medlemmer, 20 Rd. 3 Sk. fra en Koncert, som Musikdirektør Kuhlmann arrangerede paa Enighedsværn, og 71 Rd. 72 Sk. fra en Forestilling i Møllers Vokskabinet. Den 26. April 1837 modtog Direktionen for Stiftelsen fra Den bestandig borgerlige Forenings Direktion 87 Rd., der var indkommet ved en Aftenunder-

holdning i Selskabet. I Følgeskrivelsen hed det udtrykkeligt, at disse 87 Rd. var »bestemte til Vederqvægelse for Stiftelsens Beboere«. Maaske har man dermed baaret sig ad paa samme Vis som i Juni 1840, da man glædede hver af Beboerne med Kage og en halv Flaske Vin i Anledning af Christian den Ottendes og Caroline Amalies Kroning. Foruden denne Vederkvægelse fik hver Beboer 1 Rd. til Minde om Kroningsdagen.

Det i 1827 grundlagte dramatiske Selskab »Holbergs Minde«, der talte mange Haandværkere blandt sine Medlemmer, nærrede særlig stor Interesse for Stiftelsen. Gennem flere Aar, i alt Fald fra 1839 til 1843, gav det af og til en Forestilling til Indtægt for den, og disse dramatiske Præstationer var alle henlagt til Lassens Teater paa Hjørnet af Store og Lille Kannikestræde (senere »Kalkeballen«). En af de drivende Kræfter var Grosserer *Garbrecht*, den bekendte Borgerofficer, der avancerede til Oberstløjtnant i Borgervæbningen. Han var en af Tidens store Patrioter. Hans Skive i Det kgl. Skydeselskab bærer Devisen »Danmark, dig følge Held og Hæder«. En brav og godhjertet, men ogsaa lidt ufrivillig komisk Mand. Let at støde, som han var, meldte han sig ud af »Holbergs Minde«, hvor han var Medlem af Præsidiet. Han meldte sig ind igen, følte sig atter krænket og meldte sig ud paany. Saa gjorde man ham til Æresmedlem, og nu forblev han i Selskabet til sine Dages Ende. Garbrecht skrev Sange, Prologer og Epiloger til »Holbergs Minde.« Hans Prolog til den Forestilling, der fandt Sted den 21. Marts 1841 til

Indtægt for Beboerne i Haandværkerstiftelsen, sluttede saaledes:

Velkommen vær! — hist Stiftelsen
 Med *Fredriks* Navn paa Muren
 Skal knejse stolt som Haabets Ven,
 Omslynget af Naturen.
 Held Haandværksstanden! hver dens Ven,
 Der bar en Sten til Bygningen,
 Ham følge Pris og Ære!
 — Velsignet han os være.

Ved en Forestilling, som »Holbergs Minde« en Del Aar i Forvejen havde givet til Fordel for Bombebøssen, optraadte Garbrecht selv som Prologus. Han fremsagde, skriver Recensenten, »Prologen meget smukt, omgivet af de 14 gamle Sømænd, der havde Bolig i Stiftelsen, og som dannede en Halvkreds omkring ham.... Og det var smukt, ja rørende, at se En og Anden af disse sølvhaarede Gubber hemmelig bortviske en Taare, der stjal sig ned ad Kinden«. Det Spørgsmaal melder sig: Har man ved nogen af Forestillingerne i »Holbergs Minde« til Fordel for Haandværkerstiftelsen benyttet gamle Haandværksmestre som Staffage? Derom forlyder der intet.

Den 16. Januar 1842 spillede man i »Holbergs Minde« atter Komædie til Indtægt for Haandværkerstiftelsen. Ved denne Lejlighed opførtes efter Prologen et to-Akts Lystspil »Her er Værelser til Leje« og »Avisfrieriet«, Lystspil i een Akt. Stiftelsens Direktion modtog det indkomne Beløb som en Nytaarsgave til Beboerne.

Ved en eller anden af de paagældende Forestillinger *kan* Danserinden Jfr. Louise Rasmussen — den senere Lensgrevinde Danner — have medvirket. Hun havde været »spillende Medlem« af »Holbergs Minde« i Aarene 1830—1834, og hun deltog i alt Fald i 1839 i Selskabets Forestilling til Fordel for »de Vandflodlidte« i Vestjylland. Ved denne Lejlighed, hvor Aftenen blev indledet med en af A. Pätges fremsagt Prolog, dansede Louise Rasmussen en spansk Dans *Jaleo di Xeres*. Hvordan det nu end forholder sig med Spørgsmaalet om *hendes* Deltagelse i Forestillingerne for Haandværkerstiftelsen, er det i alt Fald givet, at Garbrecht her kun har betraadt Scenen som Prolog-Fortolker. Han manglede i og for sig ikke Lyst til at spille Komædie, og han var da ogsaa jævnlig paa Brædderne i de første 8—9 Aar af »Holbergs Mindes« Tilværelse. Men da man i 1836 opførte »Spilleren« med Garbrecht som General Bildau, forefaldt der en Episode, som berørte ham pinligt. Den skildres saaledes: »Garbrecht havde iført sig stramme hvide Benklæder og Ridestøvler, hvorved hans svære Corpus endnu mere fremhævedes, saa meget mere som Teatret var temmelig lavt og hans Medspillende var smaa og næsten Alle spinkle Personer, saa at han tog sig ud som Kæmpen Goliath. Idet han traadte ind paa Scenen, hørtes et forbauset Udraab: *God dam!* fra Tilskuérpladsen. Det kom fra to Skibscaptainer, der var til Stede som Besøgende, skønt de ikke forstod et dansk Ord«.

Den Aften blev Garbrecht enig med sig selv om, at han

vilde forlade den dramatiske Bane. Men han skrev ufortrødent sine Prologer og Epiloger til Forestillinger i »Holbergs Minde« eller andetsteds, og han fremsagde dem selv, naar ikke andre overtog dette Hverv. I et Tryk fra Datiden er bevaret følgende Prolog fra en Forestilling til Bedste for Haandværkerstiftelsen:

PROLOG.

(Fremsagt af kongelig Skuespiller, Herr PÆTGES.)

Naar Sommersolen ned i Vesten synker
 Og Rosen blegner fra vor Ungdomskaar,
 Naar Kinden tæller stedse flere Rynker
 Og Vintersneen falder paa vort Haar,
 Da kommer ogsaa Sygdom, Savn og Sorgen
 Og lejrer sig paa Hjertets dybe Grund —
 Ja, mangel, som saae *lys* sin Ungdomsmorgen,
 Maa græde i den *dunkle* Aftenstund.

Dog staar der hist et Hus*) bag Voldens Kroner,
 Hvor Trøst i Gubbens Hjærte daler ned;

*) Haandværksstiftelsen.

To Engles Røst til Alderdommen toner:
 Det lyse *Haab*, den rene *Kjærlighed*;
 Det *Haab*, som stod for os i Ungdomshaven
 Og fulgte trofast os: *vort Haab til Gud*
 Og *Brødres* Hjerter — engang tyst ved Graven
 Slaar *Kjærligheden* Andagtsvingen ud.

See, — derfor virker jeg saa glad og gjerne
 For Bygningen, som staar ved Volden hist;
 Jeg ønsked saa, at tænde Haabets Stjerne
 Og skabe Blade paa den nøgne Qvist;
 Ved Eders Trøst, ved Hjælpen, som I yde
 Skal mangan bitter Taare standses *der*;
 De kjære Gamles Hjerter vil sig fryde,
 Og Eder — lønner Gud i Aftenskjær.

Thi lad mig da af trofast Hjerte bringe
 Den Tak, som ydes bør den Armes Ven!
Vor Vej adskilles, — dog skal Toner klinge
 Om hver en Stund, der svandt ved Veldaad hen;
 Og hver, som stræbte Trøstens Gud at ligne,
 Han slynged friske Roser om sin Lok. —
 Hav Tak, I Brave! Himlen Eder signe,
 Tak! — Tak, Du *kjære danske Broderflok!*

Garbrecht.

Grosserer Garbrecht var i mange Maader Haandværkerstiftelsen en god Ven. En Tid lang skænkede han aarlig et Beløb til Indkøb af Brændsel til de Gamle.

Overhovedet indgik der mange »milde Gaver« i disse første Aar, da det kunde være vanskeligt for Direktionen at faa løst Spørgsmaalet om Pengehjælp til Beboerne. Denne Velvillie overfor de Gamle gav sig helt rørende

Udslag. En Dag modtog man 10 Rd. »i Anledning af en lykkelig Begivenhed«, og flere Aar i Træk blev der Juleaftensdag tilsendt Stiftelsen »Fire Pund Kaffeboenner fra lille Frederik og Sophie«, medens en Bager stillede Julekager til Raadighed. Ved Fastelavn sendte en anden Bager 380 Boller til Fordeling blandt de 64 Beboere. Fra Haandværkerforeningen, der blev grundlagt 1840, kom der Gaver ved Julen eller paa Foreningens Stiftelsesdag.

Den 21. Juli 1836 oprettede Skomagermester Hellesens Enke, Johanne Cathrine Hellesen, født Osterholt et Testament, i Følge hvilket Haandværkerstiftelsen skulde arve, hvad der blev til Rest af hendes Efterladenskaber, naar forskellige Beløb først var udredede til andre Formaal. Der blev ved hendes Død ikke nogen stor Sum til overs for Stiftelsen, kun 86 Rd. 1 Mk. 12 Sk., men det var det første Legat, den fik. Det næste var paa 300 Rd., testamentarisk skænket af Enken Anna Margrethe Ebert, født Olsen. Gennem samme Testament fik Murerlauget Renten af en Prioritetsobligation paa 2000 Rd., der opførtes som »Ane Margrethe Sommers Legat« til Fordel for trængende og værdige Enker efter Murersvende. Testatrix havde i sit første Ægteskab været gift med Murersvend Johan Sommer. Hendes anden Mand var Murermester.

I 1838 anmodede man gennem Bladene om Bidrag til Oprettelsen af et Bibliotek for Stiftelsens Beboere, og denne Opfordring førte til, at man i Begyndelsen af det følgende Aar havde et lille Bibliotek paa godt 300 Bind. Et af de »fortrinligste« Bidrag dertil var fra »Professor,

Ridder Oehlenschläger, som skjænkede 21 Bind og Hæfter af sine forskjellige Værker«. Fra »Kaptajn, Ridder Garbrecht« — i hvem Stiftelsens Beboere havde en saa trofast Ven — modtog man »37 forskjellige Morskabsbøger«, og et Medlem af Stiftelsens Direktion, Bogtrykker Qvist, bidrog med 42 Bind af Elmquist's Læsefrugter. Qvist blev Bibliotekar. Efter ham var det Bogbinder Clément, der varetog dette ikke særlig anstrængende Hverv.

— Nogen Tid efter Stiftelsens Oprettelse indførte man den Ordning, at der til det trykte Aarsregnskab føjedes en Fortegnelse over Beboerne med Angivelse af deres Alder. I den første af disse Fortegnelser er opført otte Ægtepar. Fem af Beboerne er over 80 Aar gamle. Den ældste er 86. Den yngste af Enkerne har en Alder af 54 Aar. Ved Generalforsamlings-Beslutning af 28. Januar 1843 fastslaaes den hidtil fulgte Praksis, at »ingen Mandsperson indlægges i Stiftelsen, naar han er under 60 Aar, med mindre særdeles Omstændigheder skulle qualificere ham til at modtages i en tidligere Alder«. For Enker er Lavalderen 50 Aar. »Naar en gammel Haandværksmester i Stiftelsen« — staar der i Fundatsen — »ved Døden afgaar og efterlader sig en Enke, som er under 50 Aar og ikke er beladt med nogen beviist Svaghed, der ellers kunde qualificere hende til Optagelse, skal hun forlade Stiftelsen den næstpaafølgende Flyttedag, med mindre Dødsfaldet indtræffer saa kort før Flyttedagen, at Bestyrelsen af denne Aarsag finder Anledning til at tillade hende at forblive i Stiftelsen endnu et halvt Aar.«

I en Anmeldelses-Protokol indførte hver Uges inspektionshavende Direktør, hvad der var passeret i Ugens Løb. Man finder her adskillige Vidnesbyrd om den Samvittighedsfuldhed, hvormed Direktionen varetog sit Hverv. En 50aarig Bogtrykkerenke flyttede den 16. Oktober 1838 ind i Værelse Nr. 19. Hun havde en syvaarig Plejedatter hos sig. Den inspicerende Direktør, Guldsmed Chr. Winther, skriver i Protokollen: »Jeg veed ikke, hvorvidt det er overensstemmende med Stiftelsens Fundats, at smaa Børn indlægges i Stiftelsen«. Samme Dag overtages Nr. 15 af en Bøsemager-Enke med Datter. Guldsmed Winther protokolerer: »Datteren erklærer ikke at være gift, men har to Børn, hvoraf det mindste, omtrent et Aar gl., er hos hende; da jeg finder, at dette ikke svarer til Stiftelsens Hensigt, har jeg udviist Barnet af Stiftelsen; jeg formoder, at den efter mig Inspektionshavende Directeur vil paasee, at dette skeer.«

Winthers Afløser, Bogtrykker Qvist, indfører, da han er færdig med *sin* Uge, følgende i Protokollen: »Den 28de October var det ommeldte Barn i Nr. 15 endnu, men Enken og Datteren erklærede, at det blot var om Dagen, og at det var i Byen om Natten, hvilket er temmelig usandsynligt. Jeg paalagde dem at skaffe det bort, hvilket de lovede. — At forøvrigt en eenlig Enke, som i Nr. 19, har et Pleiebarn hos sig, anseer jeg at være til Adspredelse og Underholdning for den Paagjældende, der i modsat Tilfælde vilde kede sig, og, ifald det forbødes, snarere maatte ansee Stiftelsen for et Fængsel end for en velgjørende Indretning.«

Den 10. December samme Aar noterer Naalemagermester F. C. Hjorth, at Enkens Datter med Barn »endnu er paa Localet Nr. 15«. Det er Anmeldelses-Protokollens sidste Oplysning i denne Sag. Vi véd blot, at fire Aar senere opholder Bøsemager-Enken sig stadig paa Nr. 15.

Direktionen (Bestyrelsen) havde ansat en 50aarig gift Murpolerer som Opsynsmand i Stiftelsen, og han drev den Høkerhandel, hvortil man havde skaffet Bevilling fra Magistraten. En anonym Bidragyder til Stiftelsen kritiserer denne Ordning i »Politivennen« for 9. Februar 1839. Han finder det uheldigt, at Tilsynsmanden er taget af Haandværkssvendeklassen. Den gamle Haandværksmester lader sig nødig tilrettevise af Svenden. Men rent galt synes det at være med Murpolererens Kone. »Ikke heller maa man glemme« — skriver Indsenderen —, at Inspecteurs Kone er i en saadan Stiftelse en saare vigtig Person, især for de kvindelige Beboere, og at vi kun som en saare sjelden Undtagelse kunne vente at finde især en ældre Haandværkssvends Kone i Besiddelse af de Egenskaber, vi maatte ønske hos Inspectricen, og som smerteligen maa savnes af de i Stiftelsen værende Haandværksmesters Enker og Koner. Vi vide nemlig Alle, at det ingenlunde er sjældent, at meget dannede Fruentimmer indgaa Ægteskab med Haandværksmestere, medens det vistnok kun undtagelsesviis sker, at en nogenlunde dannet Pige rækker sin Haand til en Svend, der ikke i det mindste har Udsigt til ret snart at blive Mester, og længere tilbage i Tiden skeete dette vist end sjældnere i Kjøbenhavn«.

Formodentlig som en Slags Undskyldning for Murpølereren anstiller Indsenderen, der formentlig er Haandværksmester, en Række Betragtninger, som paa dette Punkt unægtelig kaster et mindre gunstigt Lys over en stor Del af Mesterstanden fra Perioden omkring forrige Aarhundredskifte. Blot maa man erindre, at den daværende Haandværksmesters Fejl i væsentlig Grad ogsaa er Tidens Fejl. »Lægges hertil« — hedder det i »Politivennen«s Artikel — »at den Svend, der nu er sine Halvtreds eller derover, maa have sin første Dannelse fra en ældre Tid, da Skjældsord, Fodspark og endvære aandige og legemlige Mishandlinger sædvanligen udgjorde Grundlaget for Haandværksdrengens Anviisning af Foresatte til Orden og Lydighed, — og man ikke kan ansee en saadan Mands sildigere Stilling som Svend for særdeles gunstig til at skaffe ham den Dannelse, man visseligen ingenlunde bør savne hos Den, der skal fungere som Inspecteur i en Stiftelse for Haandværksmestere, hvilke ikke sjældent, især i Hovedstaden, i en lang Række af Aar ere vante til meget dannede Familiers Omgang —, saa vil Vanskeligheden af at kunne for Tiden gjøre et heldigt Valg til en saadan Post iblandt de ældre Individuer af Svendeklassen blive indlysende«.

Man tør roligt — saaledes som det er gjort i ovenstaaende Fremstilling — gaa ud fra, at Artiklens Forfatter ikke nøjes med at fremsætte sine Udtalelser i al Almindelighed, men ogsaa tager personligt Sigte, selv om han paa-
staar, at han ikke har villet dadle Stiftelsens Tilsynsmand

eller hans Færd. Han anfører det ogsaa som farligt, at en og samme Person er Inspektør og Handelsmand. Det kan let føre til, at Inspektøren og hans Kone indstiller sig forskelligt overfor Beboerne, alt efter som disse handler i Stiftelsens Høkerforretning eller køber deres Fornødenheder andetsteds.

Indsenderen føler sig iøvrigt overbevist om, at den eksisterende Bestyrelse nøje vil vaage over Stiftelsens og de Gamles Tarv, »men vi ere alle dødelige«, og Forholdene kan jo blive forrykkede.

Efter nogle Maaneders Forløb overdrog Bestyrelsen en *Haandværksmester* Tilsynet med Stiftelsen, men det varede en rum Tid, inden der skete nogen Forandring med Hensyn til Høkerforretningen, der sikkert var oprettet som en Bekvemmelighed for de Gamle. Endnu i 1868, da Tilsynsmanden anmodede om Fritagelse for at drive Høkerhandelen i Stiftelsen, svarede Bestyrelsen, at hermed maatte det forblive som hidtil.

Man maa lade Ugebladet »Politivennen«, at det i disse første Aar ofrer Haandværkerstiftelsen megen Opmærksomhed. I August 1839 offentliggør »Politivennen« hele det Reglement, der var indført for Beboerne i Stiftelsen. Til Indledning har vedkommende Indsender, der næppe er uden Forbindelse med Bestyrelsen, skrevet nogle Linjer: »Da der ofte høres ufordeelagtige Meninger om de Forpligtelser, der formenes at være paalagte de i Stiftelsen for gamle Haandværksmestere Optagne, troer Indsenderen, det vil være behageligt for Mange, især for

Aspiranter til Pladser i Stiftelsen som og for disses Familier, at blive bekjendt med nedenstaaende, ikke hidtil offentliggjorte Reglement for Stiftelsen, der formentligen ikke lader Noget tilovers at ønske med Hensyn til en anstændig Frihed paa den ene Side og en til visse Regler bunden Forpligtelse til fredelig og sømmelig Opførsel paa den anden Side«.

De Rygter, der gik om Stiftelsens Reglement, har man — fornuftigt nok — villet slaa ned ved at offentliggøre Bestemmelserne. Gennemgaaende drejer det sig her om ganske almindelige Regler for Renlighed og Orden, svaarende til, hvad der findes i andre Stiftelser. Udenfor denne Ramme falder Paragraf 5, der dog er en fuldt ud rimelig Bestemmelse: »Hvis nogen Beboer ved Arbeide med egne Hænder endnu kan fortjene noget, maa dette Arbeide, naar det paa nogen Maade er støjende, altid ophøre om Aftenen Klokken 8. Arbeidshjælpere taales aldeles ikke i Stiftelsen, uden forsaavidt Direktionens Tilladelse dertil er indhentet.« Et særligt Afsnit i Reglementet gælder indtræffende Sygdomstilfælde. Den gennem Bidrag fra Laugene foranstaltede Lægehjælp er ordnet saaledes, at den antagne Læge, til en af ham selv nærmere fastsat Tid, i det mindste tre Gange ugentlig, er til Stede i Stiftelsen. Udenfor denne Tid kan Beboerne kun i alvorlige Sygdomstilfælde vente hans Besøg, men de har Ret til paa enhver Tid at søge hans Raad paa hans Bopæl.

Det Punkt i Reglementet, der synes at have været mest

ude for Kritik, er Bestemmelsen om, at Besøgende hos Beboerne skal forlade Stiftelsen senest Kl. 10 om Aftenen, til hvilken Tid Porten lukkes, og det er da ogsaa den, der tages op til Behandling i et senere Nummer af »Politivennen«. Har man, spørges der, ved denne Bestemmelse paa en fin Maade villet tilkjendegive, at Beboerne efter det nævnte Tidspunkt enten er indespærrede i eller udelukkede af Stiftelsen indtil næste Morgen? Forholdet var nu virkelig det, at ingen af Beboerne fik Nøgle til Porten, og at det heller ikke blev tilladt dem at anskaffe Portnøgle. Det maa ikke glemmes, at man dengang levede i Frederik den Sjettes Tid. Endnu Aaret efter hans Død henstillede Borgerrepræsentanterne forgæves, at *Byportene* ogsaa om Vinteren maatte blive aabnet senest Kl. 6 Morgen (i Stedet for Kl. 7).

Da Skibsbyggerenken Jordemoder Humble i Juni 1848 — under Henviisning til sin Beskæftigelse — anmodede om Nøgle til Stiftelsens Port og ønskede at faa anbragt en Klokkestræng fra Vinduet nedad Muren, mødte hun Afslag. Det var forøvrigt ved hendes Indflytning paa Forhaand betydet hende, at saadanne Ønsker ikke vilde blive imødekommet. Porten holdtes nu om Sommeren aaben til Kl. 11 Aften, og et Andragende fra Opsynsmanden om, at han paa Grund af Svagelighed ogsaa ved Sommertid maatte lukke Porten Kl. 10, blev afslaaet. Da der paa Generalforsamlingen i 1860 fremkom Forslag om, at Stiftelsens Beboere i Vintermaanederne — i Lighed med hvad der gjaldt for Sommeren — maatte blive lukket ind

til Kl. 11, besluttede man »at overlade Opsynsmanden at træffe Overenskomst med den eller dem af Beboerne, der ønsker sig indlukkede efter den sædvanlige Tid Kl. 10, dog (tilføjes det forsigtigvis) ikke længere end til Kl. 11«.

I 1873 fik Beboerne Portnøgle. Man bevilgede ved Efteraarstid et Andragende fra dem om at faa Nøgle til Porten, saaledes at de naar-somhelst kunde »lukke sig ind og ud«. Dog vilde Retten dertil gaa tabt ved den ringeste Klage til Bestyrelsen over Misbrug. Der foreligger intet om saadanne Tilfælde. Et gammelt Spørgsmaal var løst efter Tidens Krav.

Den Kritik, der i 1839 rejstes i »Politivennen« overfor Stiftelsens Reglement, fremkom i to Numre af Bladet, og den gik stærkt i Detailler. De allerfleste Indvendinger er betydningsløse. Med en vis Ironi dvæler Artiklernes Forfatter under Omtalen af Sygdoms-Paragraferne ved den »meget minutøse« Bestemmelse om, at »Brugte Iglers afleveres til Opsynsmanden«. Den opgives at staa i Paragraf 3, men en saadan Bestemmelse forekommer, mærkværdigt nok, slet ikke i det i »Politivennen« trykte Reglement.

Da Murermester *Thomas Blom* den 21. November 1841

Malermester P. G. Wørmer,
Formand 1841–1856.

var afgaaet ved Døden, fungerede Malermester *Peter Gregers Wørmer* som Formand for Stiftelsen, og den 1. Februar 1842, nogle Dage efter den aarlige Generalforsamling, valgte Bestyrelsen ham til Formand. P. G. Wørmer havde været Oldemand for Københavns Malerlaug 1836—1838, og han var kommet ind i Stiftelsens Bestyrelse i August 1837. Han var Medlem af Borgerrepræsentationen i de bevægede Martsdage 1848, da Borgerrepræsentanterne spillede en ledende politisk Rolle. Der sad paa dette Tidspunkt sytten Haandværkere og Industridrivende i Borgerrepræsentationen, og blandt dem var der tre, som i Rækkefølge indtog Formandspladsen i Haandværkerstiftelsen: *P. G. Wørmer* (1841—1856), Naalemagermester *F. C. Hjorth* (1856—1865) og Hattemagermester *Børge Petersen* (1865—1879).

Et Aars Tid efter Murermester Bloms Død tilbagebetalte Stiftelsen de 8200 Rd., som Skibsbygmester Lars Larsen havde laant den mod Bloms og Hjorths Kaution. Den resterende Prioritetsgæld, der udgjorde 4800 Rd., blev udbetalt i 1874.

Ved Stiftelsesdagen den 28. Januar 1842 modtog Direktionen følgende Skrivelse:

I en Forsamling af Haandværkslaugenes Oldermænd er det blevet besluttet, at Overskuddet af Indtægterne ved »Fest-Toget af Kunstnere og Haandværkere den 2^{den} Juli 1841« skulde, forsaavidt Mestrenes Andeel vedkom, indbetales til »Stiftelsen for gamle Haandværksmestere og deres Enker i trange Kaar« med det Ønske, at denne Sum maatte tjene til at grundlægge et Under-

støttelsesfond for Stiftelsens gamle Beboere, hvorefter man da, naar Leilighed dertil maatte gives, vil søge at forøge dette Fond, saaledes at det engang med tillagte Renter maatte opsamles til en saadan Størrelse, at det kan afgive Portioner til særlig Understøttelse.

Overskuddet, der beløber sig til 128 Rd. 3 Mk., har undertegnede Comité saaledes herved den Glæde at indbetale til benævnte Stiftelse, og ligesom selve Summens Anvendelse skal tjene til tillige at bevare Mindet om een af Danmarks Glædesdage, saaledes vil endvidere Stiftelsesdagen den 28. Januar knyttet til Erindringen blive tredobbelt mindeværdig for den kjøbenhavnske Haandværksstand.

Kjøbenhavn, den 28. Januar 1842.

Comitéen for Arrangementet af Kunstner- og Haandværkertoget
den 2. Juli 1841

ANDERSEN	BECK	LASENIUS KRAMP
TROELS LUND	B. PETERSEN	J. NIELSEN

Det omtalte Festtog drog den nævnte Dag fra Eksercerpladsen til Christiansborg for at lykønske det nygifte Kronprinspar, den senere *Frederik den Syvende* og hans Gemalinde Prinsesse *Mariane* af Meklenborg-Strelitz. Mindet om »een af Danmarks Glædesdage« falmene dog hurtigt. Ægteskabet blev opløst i 1846. Men Understøttelsesfonden gjorde sin Nytte.

Den 15. Februar 1842 var der forløbet 50 Aar, siden kgl. Hof- og Rejseapoteker Gottfried Becker var indtraadt i Kongens Tjeneste, og han tilstillede i den Anledning Stiftelsen 50 Rd. Heraf skulde 25 Rd. udbetales til Beboerne ved første Lejlighed og 25. Rd. tillægges Under-

støttelsesfonden. Gottfried Becker var gennem 51 Aar en meget anset Apoteker i København.

Paa den ordinære Generalforsamling i 1843 vedtog man at henlægge en Række Legater, som testamentarisk var tilfaldet Haandværkerstiftelsen, til Understøttelsesfonden, og i November samme Aar foretoges den første maanedlige Udbetaling af Fonden til Beboerne.

Et mindre Beløb tilfaldt Understøttelsesfonden i 1851. Det var Restkapitalen fra en Institution med det mærkelige Navn »Venskabs Portions-Ligkassen«. I 1842 havde de daværende seks Interessenter vedtaget, at Kassen skulde administreres af Stiftelsens Bestyrelse, og at Overskudet, naar Interessenterne var uddøde og deres Portioner udbetalt, skulde tilfalde Stiftelsen, imod at Kassens Bud paa Livstid fik 10 Rd. aarlig. Understøttelsesfonden voksede stadig ved nye Legater, men i 1874 ophørte den at være en selvstændig Fond.

I Begyndelsen af 1853 blev Lægebehandlingen af Beboerne sat under Debat. Det stod delvis i Forbindelse med Frygten for den sig nærmende Kolera. Allerede omkring den Tid, da Haandværkerstiftelsen blev grundlagt, talte man om Mulighederne for en Koleraepidemi herhjemme. Dr. med. Otto havde skrevet en Afhandling om Koleraen, og man lyste efter en autentisk Fortegnelse over alle praktiserende Læger og deres Bopæle. Paa Generalforsamlingen den 28. Januar 1853 blev der fremsat en Del Anker over Lægetilsynet i Stiftelsen. Ved samme Lejlighed foreslog en af Oldermændene, at de hidtil erlagte tre Mark halv-

aarlig pr. Bolig for tre ugentlige Lægebesøg forhøjedes til en Rigsdaler, med Forpligtelse for Lægen til daglig at møde i Stiftelsen. Generalforsamlingen overlod det til Bestyrelsen at ordne Lægetilsynet paa den mest hensigtsmæssige Maade og, om fornødent, at forhøje Lægens Honorar til det dobbelte.

Imidlertid modtog Bestyrelsen fra Læge *Gerner* en skriftlig Besværing over de Ytringer, der paa Generalforsamlingen var blevet fremsat angaaende hans Tilsyn med Beboerne. Han forlangte, at hans Virksomhed blev gjort til Genstand for en Undersøgelse. Bestyrelsen opfyldte dette Forlangende og konstaterede, at Beskyldningerne var grundløse. Man enedes nu med Lægen om, at han skulde have 4 Mark 8 Skilling halvaarlig for hver Bolig mod daglig at indfinde sig i Stiftelsen. Det var jo Penge, som Laugene betalte. Da *Gerner* boede udenfor Byen, anviste han en Vikar, der kunde tilkaldes ved pludselige Sygdomstilfælde.

Nogle Maaneder derefter udbrød der Kolera i København. Det første Tilfælde anmeldtes den 11. Juni, og fire Dage senere indtraf det første Koleradødsfald. Den 24. Juni erklærede Sundhedskollegiet Byen for kolerasmittet, og endnu i August rasede Epidemien voldsomt. Uhygiejniske offentlige Stiftelser var stærkt hjemsøgte. Haandværkerstiftelsens Bestyrelse samledes ikke til Møde i Tiden fra 31. Maj til 21. September, men deri er der intet paafaldende, og Protokollen og den knappe Aarsberetning lader Koleraen uomtalt. Antallet af Døde blandt Stiftelsens

Beboere var i 1853 ti mod fire i 1850, fem i 1851, seks i 1852 og tre i 1854. Heraf kan man dog ikke drage nogen sikker Slutning om, at Koleraen krævede Ofre i Haandværkerstiftelsen. Beboerne levede under gode Forhold indenfor Murene, men den dybe og brede Grøft i Filosofgangen var ganske vist særlig sundhedsfarlig i disse Somre. Den optog Afløbet fra talrige Kostalde og udbredte en slem Stank. Naar Beboerne ved Filosofgangen rigtig indtrængende ansøgte om at faa Grøften overdækket, lod Magistraten den oprense. Videre blev der ikke foretaget. I et Andragende fra 1852 paapeges det, at der »i denne Gade hersker forholdsvis megen Sygelighed, uagtet den i Følge sin Beliggenhed ved en Udkant og i Nærheden af Stranden maatte være en af de sundeste i Byen.« Det skulde jo heller ikke hjælpe paa Forholdene, at der om Aftenen fra en Del af Husene blev kastet Uhumskheder i den aabne Grøft. Aaret efter Kolera-Epidemien kom Beboerne ved Filosofgangen atter til Magistraten, denne Gang med en Erklæring fra en saa bekendt Læge som Professor Fenger, der udtalte, at den aabne Kloak navnlig havde medvirket til Udbrudet af en Tyfus-Epidemi, under hvilken mange af Kvarterets Beboere var blevet angrebet i den sidste Maaned. Saa blev Grøften endelig dækket til.

Haandværkerstiftelsen slap godt over Koleratiden, men endnu længe efter Epidemien havde den i sin Nærhed en mindre hyggelig Erindring om den frygtelige Sommer. I 1839 var der i Gyldenløves Bastion ved Vestervold blevet opført et Gymnastikhus for Eleverne fra Kommuneskoler

i den vestlige Del af Byen. Ved senere byggede Kommuneskoler indrettedes særlige Gymnastiksale, og i 1852 opførte man da at benytte Gymnastikhuset i Filosofgangen. Under Kolera-Epidemien fandt man en ny Anvendelse for det: Gymnastikhuset blev Lighus. Endnu tre Aar efter Koleraen, da man forhandlede om dets Nedbrydning, stod det fuldt af Ligkister, der var anskaffet i Kolerasommeren 1853, men som man ikke havde faaet Brug for.

— Livet i Stiftelsen gik sin jævne Gang. Fra de første Aar af en saadan Institutions Tilværelse kan der være meget at fortælle. Men er Rammerne først faste, rinder

Stadshauptmand, Kobbersmed
Jørgen Conradt.

Dagliglivet gerne stille og ensformigt gennem Aarene. For de skiftende inspektionshavende Direktører blev det da ogsaa vanskeligt at skaffe et betydende Indhold til Ugeberetningerne i Anmeldelsesprotokollen. Typisk er denne Oversigt for en enkelt Uge: »Ny Tud paa Posten i Gaarden. Ellers intet passeret«.

En vigtig Begivenhed indtraf dog i 1854, idet Stiftelsens Direktion for første Gang uddelte Portioner af Stadshauptmand *J. Conradt* og Hustru *S. A. Conradts* Legat for

Metalarbejderes Enker. Kapitalen var, i Følge Testamentet, indsat i Overformynderiet, men i Henhold til Fundatsen, der blev konfirmeret den 27. Marts 1854, tilkom det Haandværkerstiftelsens Direktion at bestemme, hvilke Enker — saavel i som udenfor Stiftelsen — der maatte betragtes som kvalificerede. Den aarlige Legatrente opgjordes dengang til 1160 Rd., efterat Administrationsgebyret til Overformynderiet var draget fra. Hver Legatportion var paa 50 Rd. aarlig. I 1854 tillagdes Legatet 23 Enker, hvoraf 11 boede i Stiftelsen. Mellem Legatnyderne var Enker efter Mestre i Blikkenslager-, Guldsmede-, Kobbersmede-, Nagelsmede-, Smede-, Sporemager- og Urmagerfagene.

Jørgen Conradt, der var død 1851, omtrent 80 Aar gammel, havde selv været Kobbersmed og er særlig kendt som Stifter af Institutet for Metalarbejdere. Han grundlagde det i 1807 og forestod det selv indtil 1832. I 1835, det Aar, da Haandværkerstiftelsen blev oprettet, udnævntes Conradt til Chef for Borgervæbningen, og fra 1836 til 1848 var han Stadshauptmand i København.

Det af Conradt grundlagte Institut for Metalarbejdere overgik senere til Det tekniske Selskab og udgør fremdeles et Led i dettes Skolevirksomhed.

Gennem en Aarrække var Haandværkerstiftelsen Hus- og Grundejer paa Christianshavn. I 1846 døde Tobakspindermester Gerdt Marcus Marcussen, der i sit Testament havde skænket Stiftelsen Ejendommen Nr. 30 (Matr. Nr. 122) i Lille Torvegade. Af Ejendommens Over-

skud skulde der udbetales Stiftelsens Beboere et Beløb hver første Juledag til Erindring om den afdøde Testator. I 1875 solgte man Ejendommen paa Christianshavn for 18000 Kroner til Rebslagermester L. F. Johansen.

Den 5. Marts 1856, Maanedsdagen efter for fjortende Gang at være genvalgt til Formand, døde Malermester *P. G. Wørmø*, der, som tidligere omtalt, afløstes paa Formandspladsen af den mangeaarige Kasserer, Naalemagermester *F. C. Hjorth*. Samme Aar modtog man fra Dyrtidskomitéen 337 Rd. til Uddeling blandt Beboerne.

Gamle Hjorth var 83 Aar, da han døde den 14. August 1865. Dagen efter hans Død

holdt Stiftelsens Bestyrelse Møde paa hans Bopæl. Her valgte man Raadmand, Hattemagermester *Børge Petersen* til Formand og den afdødes Søn, Naalemagermester *Chr. Hjorth*, til Næstformand.

Børge Petersen, der blev født den 24. Februar 1805, var et kendt Navn i offentligt Virke. Han var Søn af en Hattemagermester i Adelgade, løste selv Borgerskab i 1830 og overtog det følgende Aar sin afdøde Faders Forretning, som han havde bestyret for Moderen i hendes Enketid.

Hattemagermester Børge Petersen,
Formand 1865—1879.

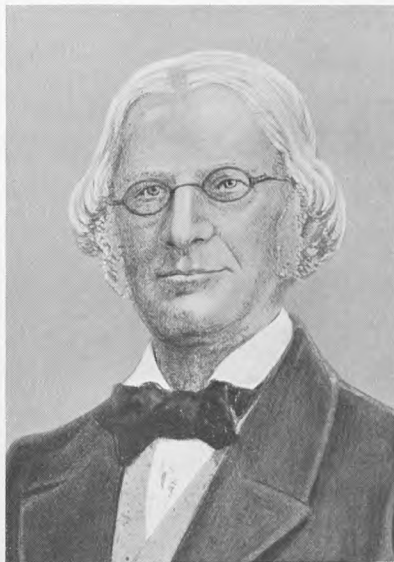
Børge Petersen var i 1840 med til at stifte Haandværkerforeningen; han sad i dens første Bestyrelse og var Næstformand i nogle Aar. I 1842 kom han ind i Borgerrepræsentationen. Seksten Aar senere blev han Raadmand. Han var den ene af de tre københavnske Haandværkere, der havde Sæde i den grundlovgivende Rigsforsamling. Ligesom F. C. Hjorth fik han tildelt Justitsraadtitlen. Børge Petersen var en dygtig Mand, en sympatisk Personlighed, der synes at have været i Besiddelse af repræsentative Evner.

I Børge Petersens Formandstid modtog Stiftelsen den største Gave, som er tilfaldet den: Stenhuggermester *J. F. Schellers* Legat, skænket ved Testamente af 22. Juli 1859. I Sommeren 1868 overgik Arven, 91957 Rd. 6 Mk., til Stiftelsen. Denne skulde aarlig udbetale Renterne til otte i Testamentet nævnte Slægtninge og Paarørende af Testator. Efterhaanden som disse afgik ved Døden, tilfaldt de dem tillagte Renter Stiftelsen, »der« — hedder det i Testamentet — »er berettiget til at anvende Halvdelen deraf til dens Tarv, hvorimod den anden Halvdel skal tillægges Kapitalformuen, som af mig legeres til Stiftelsen, indtil samme er steget til 100.000 Rd., hvorefter Stiftelsen saa kan anvende hele Renten til dens Tarv efter Bestyrelsens bedste Skønsomhed«.

Den længst levende af de otte i Testamentet nævnte Legatnydere døde i 1913. Legatets Kapitalformue blev ved Udgangen af 1933 opgjort til 430.612 Kr. 56 Øre.

Jens Ferdinand Scheller, der havde sit Stenhuggeri ved

Marmorkirken, er født den 11. Februar 1791. Han var to Gange gift, men efterlod sig ingen Livsarving. Hans anden Hustru, der overlevede ham, var Enke efter Kunstdrejermester C. A. Schwartz. Scheller var en trofast Ven af Haandværkerstiftelsen. Gennem en Aarrække sendte han hver Jul en Pengegave til Stiftelsens Beboere. Partikulier Scheller — som han kaldte sig i sine sidste Aar — døde den 30. August 1867 efter et kortvarigt Sygeleje og blev begravet den 6. September fra Holmens Kirke. I Bestyrelsens Værelse i den nye Stiftelse paa Blegdamsvej bevares Mindet om Stenhuggermester J. F. Scheller

Stenhuggermester J. F. Scheller.

baade ved et indrammet Portræt og ved en Bronzebuste.

Fra 1878 har Stiftelsen oppebaaret et Legat paa 2000 Kr. aarlig fra *De Spannjerske Legater*, indstiftede af den i 1872 afdøde omtrent 88aarige Skomagermester Jeremias Elias Spannjer, hvis samlede Legater den 1. April 1934 omfattede en Sum paa over 2.700.000 Kr. Haandværkerstiftelsens Bestyrelse vedtog, at den aarlige Sum af 2000 Kr. fra »Spannjer« skulde bidrage til at udjævne Uligheden i den Hjælp, som hidtil var ydet Beboerne gennem de øvrige Legater. En Række af disse har jo en bestemt Afgrænsning,

f. Eks. det Conradt'ske Legat, der er forbeholdt Enker efter Metalarbejdere.

Forholdene havde medført, at Stiftelsens Legatmidler blev betydeligt udvidede i den Tid, da Justitsraad *Børge Petersen* stod for Styret. Han afgik ved Døden den 9. Februar 1879, og tre Dage senere valgte Bestyrelsen den 63aarige Tømrmester *Julius Andreas Blom* til Formand. Henved seks Aar senere indtraf Stiftelsens 50 Aars-Jubilæum. Der blev i den Anledning uddelt et lille Beløb til Beboerne, og paa Aarets Generalforsamling mindedes Formanden de Afdøde, der havde virket til Bedste for Stiftelsen. To Aar senere, i 1887, hændte det for første Gang, at Generalforsamlingen ikke fandt Sted paa Frederik den Sjettes Fødselsdag. Den 28. Januar var der Valg til Folketinget, og man henlagde da Haandværkerstiftelsens Generalforsamling til den følgende Dag.

— En ny Tid var ved at rykke frem, med ny Tids Ret. Man nærmede sig den store Udstilling 1888. Vestervold havde delt Skæbne med andre af Voldpartierne. De Gamle i Stiftelsen kunde ikke mere ty op paa Volden »for at aande en Smule Livsluft ind, lidt nærmere Himlen«. Det har nok gjort dem ondt, som det gjorde Kaalund ondt

for de grønne Skrænter, de prægtige Træer
og de stille Bænke.

De Gamle derovre i Stiftelsen hørte jo selv til

de gammeldags Folk, som hvilede dér
og holdt af at tænke.

Ogsaa de gamle skyggefulde Linde i Filosofgangen forsvandt. Store Bygninger rejstes paa Strækningen ned til Langebro. End ikke Stednavnene bevarede. I 1893 ud-slettede man den gamle Benævnelse »Filosofgangen«. Nu hed det »Vestervoldgade«, og ved samme Lejlighed veg »Halmtorvet« for et mere pompøst og til de nye Forhold bedre svarende Navn: Raadhuspladsen.

Netop ved denne Tid rejstes Kravet om en mere tids-svarende Bygning for Stiftelsen. Allerede i Efteraaret 1873 havde man ganske vist haft sin Opmærksomhed henvendt paa Spørgsmaalet om at sikre sig visse nærliggende Muligheder i den Retning. Ejeren af den gamle Bryggergaard, der laa ved Siden af Stiftelsen, var afgaaet ved Døden, og Ejendommen var til Salgs. Skulde Haandværkerstiftelsen erhverve den? Man undersøgte Forholdene nærmere, men Prisen skræmmede. Paa et Møde den 23. Februar 1874 enedes Bestyrelsen om, at man ikke vilde betale den Sum, der forlangtes for Gaarden.

Det var Skomagerlaugets Oldermænd, Skomagemester *A. Hansen*, der langt senere paa en Generalforsamling gjorde gældende, at »den simple, men gode Bygning« fra 1836 ikke længere kunde siges at svare til Tidens Fordringer. Den 28. Januar 1893 nedsatte man et Udvalg, der skulde drøfte Spørgsmaalet angaaende en ny Bygning og gøre Rede for sine Overvejelser paa den førstkommende ordinære Generalforsamling. Udvalget kom til at bestaa af 6 Medlemmer: H. I. Dobel, A. W. Holm, Andreas Jensen, J. H. Lindhard, C. T. Rothman, og C. F.

Stegemann. Paa Generalforsamlingen i 1894 afgav Udvalget Beretning om sine Forhandlinger. Man vedtog, at dette Udvalg skulde vedblive at bestaa. Det havde da at afholde mindst eet Møde aarlig — mindre kunde det jo heller ikke være — og afgive Beretning derom paa hvert Aars ordinære Generalforsamling, indtil Spørgsmaalet var løst. Man gjorde sig altsaa ingen Hast. »Det var«, — hedder det i en kortfattet Beretning fra Stiftelsen — »som havde Repræsentanterne en Fornemmelse af, at den gunstige Tid endnu ikke var kommen; men paa Generalforsamlingen 1900 rejstes Debatten atter med megen Kraft og viste, at man nu ansaa Tidspunktet for belejligt.« Paa denne Generalforsamling indvælges Skomagernes Oldermann, Skomagemester A. Hansen, i Bestyrelsen.

De Beretninger, som Formanden, Etatsraad, Tømrermester *J. A. Blom* aflægger paa Generalforsamlingen i disse Aar, vidner om tiltalende, harmoniske Forhold indenfor Stiftelsen. »Alt gaar sin jævne gode Gang. Ingen Klagemaal høres, og Sundhedstilstanden er tilfredsstillende, ligesom der indenfor Stiftelsens Vægge har hersket en udmærket Fred og Enighed iblandt Beboerne.«

Vice-Brandmajor, Murermester Thomas Bloms Søn, *Julius Andreas Blom*, er født i København den 29. November 1815. Efter Skoleaarene i »Efterslægten« kom han i Tømrerlære. Gennem et halvt Aar af sin otteaarige Svendetid opholdt han sig i Udlandet. I 1841 nedsatte han sig som Tømrermester, og hans Forretning maatte i en længere Aarrække indenfor *sin* Art vistnok betragtes

som den største i København. I 1835, det Aar, da Haandværkerstiftelsen grundlagdes, blev Blom Underbrandmester i Byens Brandkorps. Fireogtyve Aar senere var han avanceret til Vice-Brandmajor, og i 1868 konstitueredes han som Brandmajor.

Da Loven af 15. Maj 1868 om Københavns Brandvæsens Omorganisation i 1870 traadte i Kraft, fik Blom ved sin Afsked Etatsraadstitel »paa Grund af de ualmindelige Fortjenester, han har indlagt sig baade i sin Stilling som Vicebrandchef og da navnlig ved Overledelsen af Slukningsarbejdet i de sidste to Aar, i hvilke han har været konstitueret Chef for Brandkorpset«. I 1895

Etatsraad, Tømrermester J. A. Blom,
Formand 1879–1900.

udnævntes Etatsraad Blom til Kommandør af Dannebrog.

Gennem Aarene blev en lang Række Hverv overdraget Blom, hvis Dygtighed og Snarraadighed var almindelig anerkendt. Han sad saaledes en Tid i Borgerrepræsentationen og i Bestyrelsen for Københavns Sporvejsselskab, og han var gennem 41 Aar Medlem af Direktionen for Sparekassen for København og Omegn og i 28 Aar Medlem af Diakonisse-Stiftelsens Bestyrelse. J. A. Blom havde i 1859 været med til at stifte Københavns Sygehjem;

han sad i Direktionen for den af Admiral Winterfeldt stiftede »Trøstens Bolig«, men sin Hovedvirksomhed paa det filantropiske Omraade udøvede han dog overfor Stiftelsen for gamle Haandværksmestre og deres Enker i trange Kaar. Gennem 52 Aar var han knyttet til Ledelsen af denne Stiftelse, deraf de sidste 21 Aar som dens Formand, og dens Vel laa ham overmaade meget paa Sinde i al denne Tid. Selv skænkede han Stiftelsen et Legat paa 2000 Kr. Et Par Aar efter hans Død modtog Haandværkerstiftelsen, i Anledning af den nye Bygnings Indvielse, et Legat paa 4000 Kr. fra hans Enke, Etatsraadinde Caroline Frederikke Blom, f. Funch, og hans Søn og Efterfølger paa Formandspladsen, Etatsraad *F. V. Blom*, har betænkt Stiftelsen med et Legat paa 5000 Kr.

I Bestyrelsens Møde den 22. Marts 1900 forelaa der Meddelelse om, at den 84aarige Etatsraad J. A. Blom ønskede at træde tilbage fra sin Stilling som Formand. De øvrige Bestyrelsesmedlemmer udtrykte enstemmigt deres Beklagelse af Formandens Tilbagetræden og deres Taknemlighed over hans gennem saa mange Aar utrættelige, opofrende Virke for Haandværkerstiftelsen og dens Beboere.

Knap tre Maaneder derefter, den 13. Juni, afgik Etatsraad J. A. Blom ved Døden i Springforbi. Han blev stedet til Hvile paa Holmens Kirkegaard.

Stiftelsen paa Blegdamsvej.

DEN NYE STIFTELSE PAA BLEGDAMSVEJ

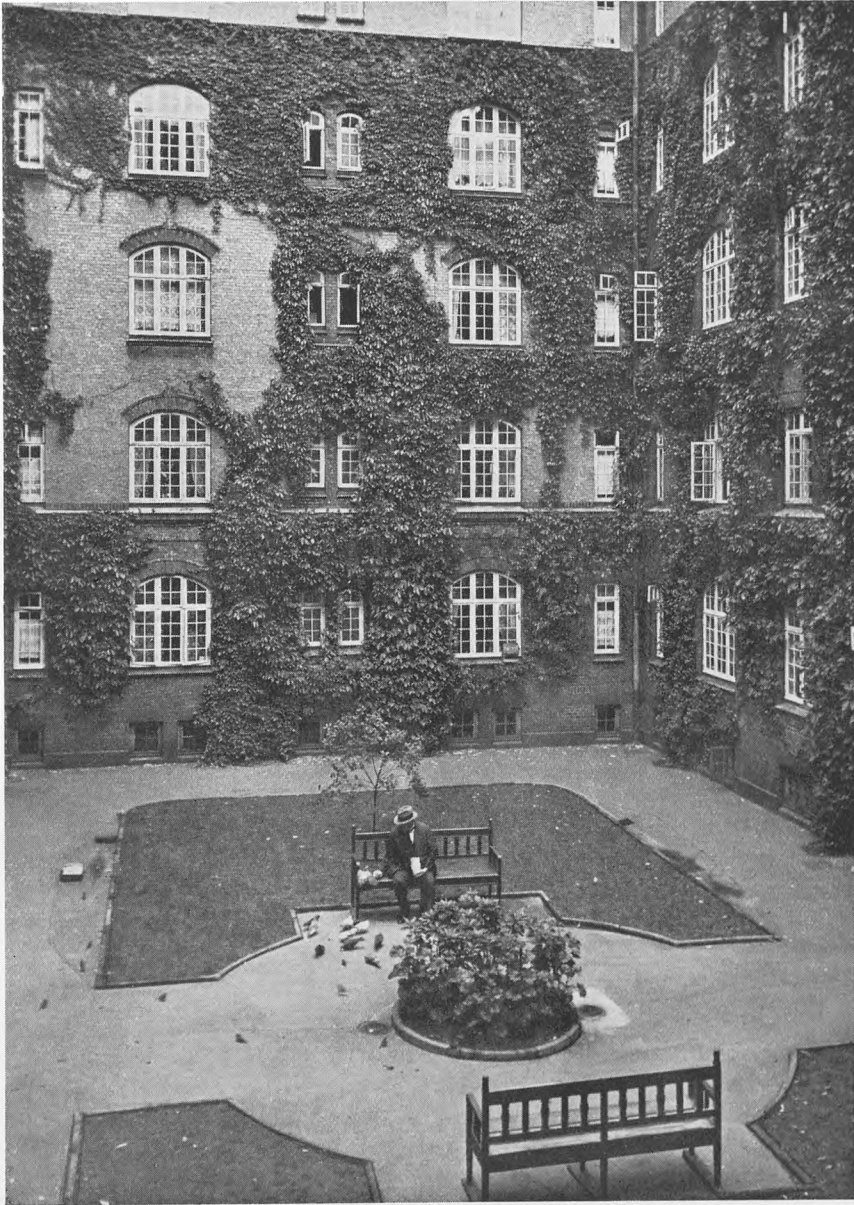
Den store Begivenhed indenfor Haandværkerstiftelsens Historie i den sidste Menneskealder er Opførelsen af Bygningen paa Blegdamsvej. Man sagde Farvel til det gamle Hjem i Vestervoldgade og flyttede ud til det nye Hus overfor den endnu aabne Fælle. Først nogle Aar senere fik Stiftelsen Rigshospitalet til Genbo.

Under Forhandlingerne om Byggesagen paa Generalforsamlingen i Januar 1900 blev der fremsat forskellige Ønsker med Hensyn til Valget af Grund. Slagtermestrenes Oldermænd, W. Juul, mente, at man skulde købe Nabo-

ejendommen i Vestervoldgade, den gamle Bryggergaard, hvis Erhvervelse allerede havde været paa Tale i Aarene 1873—1874, eller eventuelt en Grund i Nørrebro- eller Vesterbro-Kvarteret. Oldermænden for Bødkerlauget, C. M. Nielsen, ansaa det for muligt at finde en passende Byggegrund paa Amagerbrogade.

I det tidligere omtalte Bestyrelsesmøde den 22. Marts 1900, hvor Tømrmester, Entreprenør *F. V. Blom* valgtes til Formand for Stiftelsens Bestyrelse, nedsatte man et Udvalg, der skulde undersøge Forholdene vedrørende Tilvejebringelsen af en Byggegrund. Dette Udvalg kom til at bestaa af *F. V. Blom*, Malermester *Stegemann* og Tømrmester *Dobel*. En Tid lang havde man sin Opmærksomhed henvendt paa en Grund i Blaagaardsgade, men efterhaanden blev der afgjort Stemning for et Areal paa Blegdamsvej, tilhørende Tømrmester *Oscar Køhler*. Man købte denne Grund paa 5871 Kvadratalen for 117.000 Kr. og overtog den i Juni 1901. Et Byggeudvalg blev nedsat. Det bestod af *F. V. Blom*, Murermester *Vilh. Køhler*, der havde efterfulgt *Etatsraad J. A. Blom* i Bestyrelsen, og *Dobel*. Udvalget sørgede for at faa udskrevet en Konkurrence mellem fire Arkitekter angaaende Tegninger til Stiftelsen.

De Projekter, der indkom, blev bedømt af Stiftelsens Bestyrelse i Forening med Stadsbygmester *Bønecke* og Arkitekt *Erik Schiødte*. En Junidag i 1901 samledes Komitéen. Den Plan, som man enedes om at præmiere, viste sig at være udarbejdet og indsendt af Arkitekt *Emil Jørgensen*, til hvem man da overdrog Opførelsen af Bygningen.

Den store Gaard i Stiftelsen.

Arkitekt Emil Jørgensen var endnu paa dette Tidspunkt Konduktør ved Opførelsen af Københavns nye Raadhus. Han rejste nu i 1901—1902 Haandværkerstiftelsens Ejendom paa Blegdamsvej, og det følgende Aar fik han tildelt Københavns Kommunes Præmie for gode og smukke Bygninger.

I Efteraaret 1901 begyndte man paa Udgravningen af Grunden, og der blev hurtigt taget fat paa Bygningens Opførelse, som begunstigedes af en mild Vinter. Murerarbejdet blev overdraget Murermester E. Rothe. Blandt de Haandværkere og Firmaer, der medvirkede ved dette Byggearbejde, var ogsaa Tømremester Axel Unmack, Stenhuggerfirmaet A. Sode, Aktieselskabet Silvan for Snedkerarbejdets og Aktieselskabet Vølund for Centralvarmeanlæggets Vedkommende.

Den 3. April 1902 hejstes Kransen, og samtidig indmurede man Grundstenen. Paa den dertil i Stueetagen bestemte Plads blev der indsat en Zinkkasse, som indeholdt en Sølvmedaille, skænket af Formanden, Tømremester F. V. Blom, og en af Oldermænd, Hof-Juvelerer Frants Dragsted udført Gave til Stiftelsen: en forgyldt Kobberplade med Inskription. Sølvmedaillen, der ligeledes er forsynet med Indskrift, bærer Kong Christian den Niendes Brystbillede. Den gyldne *Hjort*, som er indmuret over Indgangen til Bagfløjen, stammer fra den gamle Stiftelse. En dertil svarende Fremstilling af en Gren med to *Blommer* blev ligeledes afleveret fra den gamle Bygning til den nye, men bortkom under Opførelsen af denne. Hjort og Blom-

Østre Sidefløj, med østre Pavillon.

Søndre Fløj, mod Baggaarden.

Hovedporten.

Parti fra fjerde Sals Trappegang.

Bestyrelsens Værelse.

mer var en naiv Hentydning til Navnene paa de Mænd, der har haft saa megen Betydning for Stiftelsen.

Paa en ekstraordinær Generalforsamling i Oktober Maa-
ned foretog man Fordelingen af 61 Friboliger i den nye
Bygning til de forskellige interesserede Laug. Den foregik
ved Lodtrækning. Hvert Laugs Oldemand trak et Num-
mer for hver Bolig, som det paagældende Laug dispo-
nere over. Dette Nummer anviste den nye Boligs Beliggen-
hed i Henhold til de foreliggende nummererede Planer for
Bygningen. Paa en senere Generalforsamling, hvor man
vedtog Udkastet til en ny Fundats, blev det meddelt, at
tiltrædende Fribeboere ikke straks kunde vente en lig-

En af Laugsboligerne.

nende egentlig Understøttelse som den, der tilfaldt de daværende. Den nye Fundats, der betød en Simplificering og Modernisering af tidligere Bestemmelser, fik kongelig Konfirmation den 2. Februar 1903.

Den nye Bygning, Blegdamsvej 74, havde da allerede været i Brug i nogen Tid. Den stod færdig i Begyndelsen af December 1902. Den 5-Etages Bygning virker smukt gennem sin enkle Hovedfaçade med det høje Granitfundament og ved de fire sammenbyggede Fløje omkring den rummelige, hyggeligt indrettede Gaardsplads. Hovedindgangen er i Midten af Façaden mod Blegdamsvej. Paa hver Side af denne lange Fløj ligger en tilbygget Pavillon med Port og

to Etager. Den Skildring af Bygningen, som nogle Blade bragte i 1902, gaar i Hovedtrækkene ud paa følgende: Der er — foruden de to Samlingsstuer — 61 Etværelses- og 38 Toværelses-Lejligheder, alle med Entré, Køkken, Viktualiekælder og Pulterkammer. I Kælderetagen findes tre Badeværelser for Mænd og tre for Kvinder, desuden Vadske-, Tørre-, Stryge- og Rullelokaler. Iberegnet den for Inspektøren indrettede Bolig er der i alt 100 Lejligheder i Komplekset. Dertil kommer et Bestyrelsesværelse med tilstødende Biblioteksrum. Trappegangene er lyse og brede. I Stueetagen mod Blegdamsvej er der indrettet fire Butiker. De Lejligheder, der ikke er indtaget til Friboliger, er Genstand for Udleje. Ejendommen vurderedes i Assurance til 470.000 Kroner.

Til Gennemførelse af Foretagendet havde man i Nationalbanken faaet bevilget et Byggelaan paa 190.000 Kroner.

Bygningen fik sin højtidelige Indvielse den 18. December 1902. Blandt dem, der overværede denne Festlighed, var Indenrigsminister Enevold Sørensen, Departementschef i Indenrigsministeriet Krieger, Etatsraad, Borgmester Dybdal, Stiftelsens Bestyrelse, Oldermændene, Arkitekt Emil Jørgensen, Ingeniør Svend Koch, de Haandværksmestre, der havde arbejdet ved Bygningen, og Overretssagfører Busch.

Formanden, Entreprenør *F. V. Blom*, skildrede i sin Indvielsestale den gamle Stiftelses Historie og den nye Bygnings Tilblivelse. Han udtrykte Haabet om, at denne Bygning i lange Tider maatte være et hyggeligt Hjem for

gamle Mennesker, hvem ugunstige Forhold bragte ublide Kaar. I en Tale for Stiftelsen fremsatte Indenrigsminister *Enevold Sørensen* derefter Ønsket om, at den altid maatte staa som et smukt Tegn paa Haandværkerstandens Sammenhold og paa Offervillighed blandt Standens Medlemmer.

Om Aftenen var Indenrigsministeren, Departementschefen, Borgmesteren, den juridiske Konsulent, Haandværkerbankens Direktion, Arkitekten, Ingeniøren og Stiftelsens Bestyrelse Formandens Gæster ved en Middag i hans Hjem.

Den følgende Dag havde Laugenes Medlemmer Adgang til at bese Bygningen, og kort før Jul rykkede Beboerne ind. De udtrykte overfor Bestyrelsen deres store Tilfredshed med de Forhold, hvorunder de kom til at leve i den nye Bygning.

I Tiden omkring Flytningen fra Vestervoldgade til Blegdamsvej bestod Bestyrelsen af følgende Medlemmer: Formanden, Entreprenør, Tømrmester *F. V. Blom*, Næstformanden, Malermester *C. F. Stegemann*, der tillige var Kasserer, Sekretæren, Hof-Juvelerer *F. Dragsted*, Tømrmester *Dobel*, Skomagemester *A. Hansen*, Smedemester *A. W. Holm*, Snedkermester *Kaspar Rostrup* og Sadelmagermester *C. T. Rothman*. Den 10. Juli 1902 var Murermester *Vilh. Køhler* afgaaet ved Døden. Den ledige Plads i Bestyrelsen blev besat med Murermester *J. J. Bruun*.

Thomas Blom var Førstemanden i den Kreds, der i 1835 grundlagde Haandværkerstiftelsen og fik rejst Byg-

ningen i Filosofgangen. I hans Søn Julius Andreas Bloms Formandstid blev Spørgsmaalet om en ny Bygning taget op til Drøftelse; dennes Søn, *F. V. Blom*, saa Tanken realiseret i det tredje Aar af sit langvarige Formandsvirke.

F. V. Blom, der er født den 9. August 1848, lærte Tømrerfaget hos sin Fader. Aarene 1870—72 tilbragte han i Vladivostock som Bygmester og Arkitekt for Store nordiske Telegrafsekselskab. Paa Hjemrejsen til Danmark opholdt han sig en Tid lang i Japan og i New York. I 1874 nedsatte han sig i København som Tømrermester. *F. V. Blom*, der i Aarenes Løb har udfoldet en omfattende Entreprenørvirksomhed, trak sig tilbage fra Forretningen ved sit fyldte 70 Aar. Han har været med til at stifte Entreprenørforeningen og sad i dens Bestyrelse i over 25 Aar. Tømrermester Blom var i nogle Aar Revisor for Haandværkerstiftelsen, indtil han i 1893 indtraadte i Bestyrelsen, hvor han blev Næstformand og fra 1900 Formand, hvilket Hverv han fremdeles varetager nu ved Hundredaarsjubilæet. I 1904 fik *F. V. Blom* Titel af Etatsraad, og senere udnævntes han til Kommandør af Dannebrog.

Den gamle Stiftelse, Vestervoldgade 113, var nedlagt, og i 1903 solgte man Bygningen for 100.000 Kroner til et Konsortium, bestaaende af Tømrermester Halberg og Malermestrene Rasmussen og Jørgensen. I 1909 købte Arbejdsgiverforeningen, der dengang boede til Leje Ved Stranden, den gamle Stiftelsesbygning for 160.000 Kroner, og efter April Flyttedag 1910 blev dens Nedrivning paa-begyndt. Ved denne Lejlighed var det, at Grundstenen

for Haandværkerstiftelsen kom for Dagens Lys. Man overdrog Akademisk Arkitektforenings Formand, Arkitekt Axel Berg Udarbejdelsen af Tegningerne til Arbejdsgiverforeningens Hus. Paa Grund af urolige Arbejdsforhold ved Nytaarstid var Bygningen med den monumentale Façade ikke, som planlagt, færdig til April Flyttedag 1911, men Andensalen blev taget i Brug den 12. April s. A. I Oktober 1915 købte Arbejdsgiverforeningen Naboejendommen, Vestervoldgade 111, som Haandværkerstiftelsens Ledelse tidligere havde tænkt paa at erhverve. I Oktober 1929 begyndte man paa Nedrivningen af denne lave gamle Bryggergaard, og den Tilbygning, der opførtes her, gav Arbejdsgiverforeningens Hus en haardt tiltrængt Udvidelse. Smedeskiltet over den gamle Ejendoms Port — en forgyldt Hestesko — og nogle kunstfærdigt udførte Trapperækværker i den gamle Sidebygning blev indlemmet i Bymuseet. Nede i Grunden fandt man — som omtalt af Konservator Linde i hans Bog »Det kuriøse København« — et Menneskekranium med en grov Filthue ned over Panden, maaske en Erindring om Stormen paa

Etatsraad F. V. Blom,
I Bestyrelsen fra 1893, Formand fra 1900.

København Natten mellem den 10. og 11. Februar 1659. Det er et ikke uinteressant Skæbnespil, at Haandværket gennem sine Organisationer under Arbejdsgiverforeningen stadig har en vis Tilknytning til den Grund ved Hjørnet af Vestervoldgade og Ny Kongensgade, som i Februar 1836 erhvervedes af Haandværkere til Gennemførelsen af et filantropisk Formaal: den første Haandværkerstiftelse i København.

Driften af den nye Stiftelse stillede store pekuniære Krav. For at tilvejebringe en noget større Indtægt vedtog Bestyrelsen i September 1903 enstemmigt, at Lauges Bidrag til Stiftelsens Læge og Inspektør skulde forhøjes fra 3 Kr. til 5 Kr. halvaarlig. Samtidig blev der forøvrigt truffet Beslutning om en ugentlig Understøttelse ogsaa for nye Fribeboere.

Ved Naboejendommens Brand i Oktober 1904 overgik der Stiftelsen en mindre Brandskade, som dækkedes gennem Assurancen. Det kom man altsaa let over. Derimod havde man i det følgende Aar temmelig store Bryderier med Hensyn til Udlejningen af Butiker. Aarets Lejeindtægt blev derfor ikke saa stor som antaget, og det var i 1905 ikke muligt at nedbringe Restlaanet i Nationalbanken (21.000 Kr.) saa meget, som man havde ønsket. Man naaede dog snart til en større Indtægt paa Husleje-Kontoen derved, at samtlige Butiker og alle Ikke-Friboliger var udlejede. Paa et Bestyrelsesmøde i Begyndelsen af 1907 fremhævede Formanden, at det — paa Grund af den høje Rentefod — maatte betragtes som fordelagtigt for Stif-

telsen at indfri Restlaanet i Nationalbanken, hvilket man lettest kunde gøre ved at sælge Obligationer for det tilsvarende Beløb. Bestyrelsen gav sin Tilslutning hertil. Restlaanet paa de 21.000 Kr. blev indfriet, og Stiftelsens Bygning var dermed gældfri.

I 1908 balancerede for første Gang efter Flytningen Stiftelsens Indtægter og Udgifter med et lille Overskud. Paa Jubilæums-Generalforsamlingen i 1910 — femoghalvfjerdsindstyve Aar efter Stiftelsens Grundlæggelse — dvælede da Kassereren, Malmester Stegemann, i sin Regnskabsaflæggelse ved »den gode Status, der under en fornuftig Administration stadig kunde bedres«.

Murermester Andr. Wildt,
I Bestyrelsen fra 1917, Næstformand fra 1919.

Senere paa Aaret modtog man fra Magistraten Meddelelse om, at Stiftelsen i Anledning af Blegdamsvejens Udvidelse og Regulering vilde blive afkrævet et Bidrag paa 3853 Kr. Dette blev afdraget i Løbet af 10 Aar.

Følgerne af Verdenskrigen bragte naturligvis Stiftelsen ud for store Vanskeligheder. Det var navnlig de stærkt stigende Brændselsudgifter, der gjorde sig gældende. De voksede fra 3368 Kr. i 1914 til 4975 Kr. i 1915, 8388 Kr. i 1916 og 12.653 Kr. i 1917. I de første Maaneder af 1918

androg de ikke mindre end 9345 Kr. For at spare undlod man at opvarme Gangene og Direktionsværelset.

Stiftelsen var kommet i Pengetrang paa Grund af de stigende Udgifter til Opvarmning, og i Forsommeren 1918

Oldermand Th. Kohn,
I Bestyrelsen fra 1922.

blev det overdraget Oldermand, Murermester *Andr. Wildt*, der i 1917 var blevet Medlem af Bestyrelsen, at udarbejde en Henstilling til Huslejenævnet om Tilladelse til at forhøje Lejen for de udlejede Boliger i Stiftelsen. Nævnet besluttede, at Lejerne skulde betale den forøgede Brændselsudgift efter Forholdet fra 1914, i Følge Udregningslister fra Nævnet selv. Denne Betaling vilde være at erlægge fra

Juni 1918 til Juni 1919. I Begyndelsen af sidstnævnte Aar vedtog man paaany at gøre Nævnet Forestillinger angaaende den alt for billige Leje, og der blev givet Tilladelse til at forhøje denne.

Oldermand *Wildt*, der i 1919, efter to Aars Virksomhed i Bestyrelsen, blev valgt til Næstformand, dirigerer Aar efter Aar Stiftelsens Generalforsamling. Etatsraad *F. V. Blom* har, som omtalt, været Formand lige siden 1900. De øvrige Bestyrelsesmedlemmer ved Hundredaars-Jubi-

læet er Oldermænd for Skræderlauget *Th. Køhn*, der i 1922 blev indvalgt i Stiftelsens Bestyrelse, Handskemagermester *P. Aug. Nielsen*, som er Medlem fra 1925, Raadmand, Oldermænd for Tømmerlauget *Silius Johansen*, Oldermænd for Guldsmedelaugget, Sølvsmed *Evald Nielsen* og Oldermænd for Skomagerlauget *Paul Sørensen*, alle tre valgte i 1927, Direktør *C. Poulsen*, der kom ind i Bestyrelsen 1929, og Oldermænd for Bagerlauget *N. C. Jønsen*, indtraadt 1933.

I 1921 blev der indlagt elektrisk Lys i de fire Butiker og paa Gange og Trapper, og nogen Tid derefter fik ogsaa Lejlighederne og andre Lokaler denne Belysning.

Det Bibliotek, der oprettedes i 1838, kunde efterhaanden nok trænge til Fornyelse og Forøgelse. Paa Generalforsamlingen i 1926 tog Formanden til Orde for, at man skulde tage denne Sag op, med særligt Henblik paa Skønlitteraturen. Der blev nu udsendt en Opfordring til forskellige Laug og Foreninger, og der kom da ogsaa nogle Bøger ind.

I 1927 bemyndigedes Bestyrelsen til at give Døtre Adgang til Friboliger, naar de respektive Organisationer, som ejer disse, gør Indstilling derom. Samme Aar mod-

Handskemagermester P. Aug. Nielsen,
I Bestyrelsen fra 1925.

tog Formanden fra et Laug en Forespørgsel om, hvorvidt det kunde lade sig gøre at sælge Laugets to Friboliger i Stiftelsen enten til denne eller til et andet Laug. Formanden svarede, at der ikke forelaa noget Præcedens med

Raadmand, Oldemand Silius Johansen,
I Bestyrelsen fra 1927, Kasserer fra 1928.

Hensyn til en saadan Ordning. Reglen er den, at Stiftelsen belægger ledige Friboliger, indtil vedkommende Laug igen faar Brug for dem. Under Forudsætning af Bestyrelsens Sanktion kunde Formanden dog tænke sig, at Stiftelsen købte de to Friboliger tilbage for samme Sum, som Lauget selv havde givet for dem. Det var kun 1500 Kr. ialt, idet Laugets Erhvervelse af Boligerne gik helt tilbage til 1837.

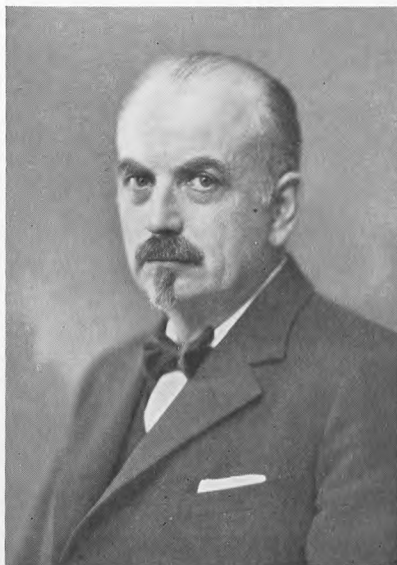
Under disse Omstændigheder opgav Lauget Tanken om at sælge de to Friboliger.

Adskillige smaa Laug, hvis Medlemstal svandt stærkt ind, er ophævet i Aarenes Løb. Her har man fulgt den Regel, at hvis et saadant Laug fra tidligere Tid raadede over en Bolig, overtog Stiftelsen den, saasnt den paagældende Fribeoer afgik ved Døden eller fraflyttede Boligen.

Gennem Aarene havde man brugt Betegnelserne Direk-

tion eller Bestyrelse om Stiftelsens Ledelse, og de enkelte Personer kaldtes gerne Direktører, men i 1928 gennemførtes den Reform, at det ikke skulde hedde Direktør, men Bestyrelsesmedlem. Det var Murermester Wildt, der som Dirigent paa Generalforsamlingen stillede Forslag derom.

De Stiftelsen tilhørende Legater, der bestyres af Formanden, findes opført i hver Aarsberetning, baade den Gruppe, til hvilken der ikke er knyttet Særregler, og Legaterne med særlige Bestemmelser for Anvendelsen. Om en stor Del af disse sidste Legater gælder det, at de er forbeholdt Haandværksmestre af et bestemt angivet Fag

Oldermand Evald Nielsen,
I Bestyrelsen fra 1927.

og Enker efter saadanne. Et Legat som Garvermester Gerickes er oprettet til Fordel for de otte ældste Beboere i Stiftelsen. En Særstilling indtager jo ogsaa det Conradtske Legat, hvis Kapital indestaar i Overformynderiet, og hvis Portioner fordeles til Metalarbejder-Enker, der udvælges af Haandværkerstiftelsens Bestyrelse. Paa Stiftelsens Vegne har Oldermand Evald Nielsen Tilsynet med dette Legat.

Udbetalingen af de forskellige Legatportioner foregaar

hveranden Lørdag. Ny-indflyttede Fribeboere faar til en Begyndelse mindre Beløb, men disse vokser, efterhaanden som Legater bliver ledige. I 1933, da 53 Friboliger var inde under Legatuddelingen, androg det samlede

Oldermand Paul Sørensen,
I Bestyrelsen fra 1927.

udbetalte Beløb 10.121 Kr. 46 Øre. Antallet af Friboliger, der kommer i Betragtning, er senere steget til 55.

Obligationer fra Østifternes Kreditforening er i Depot i denne. Alle Stiftelsens øvrige Værdipapirer ligger i aabent Depot i Haandværkerbanken, noterede paa Haandværkerstiftelsens Navn og forsynede med Magistratens Forbud mod Salg af disse uden dens Billigelse. Revisions- og For-

valtningsinstituttet og de paa Stiftelsens Generalforsamling valgte Revisorer, Oldermand for Kurvemagerlauget E. V. A. Nissen og Oldermand for Urmagerlauget O. P. Wiboe, sørger for Revisionen.

I Januar 1935 er der i Stiftelsen 64 Friboliger. Blandt Fribeboerne er der ni Ægtepar. Af Friboligerne er de 22 Toværelses- og de 42 Etværelses-Lejligheder. Fire Laug, som for Tiden ikke havde nogen, til hvem de kunde overdrage den enkelte Fribolig, har bortlejet Boli-

gen. Fra 1931 gælder den Ordning, at Lejen af de Boliger, som Laugene for en Tid ikke selv kan belægge, med Fra-
drag af Udgifter til Reparationer tilfalder vedkommende
Laug. Det tilkommer Laugene at gøre Indstilling om Lejere
til saadanne Boliger, men der udkræves Sanktion fra Stiftel-
sens Bestyrelse, og Lejemaalet skal afsluttes med Stiftelsen.

De Boliger, som Laugene har købt, fordeler sig saaledes:

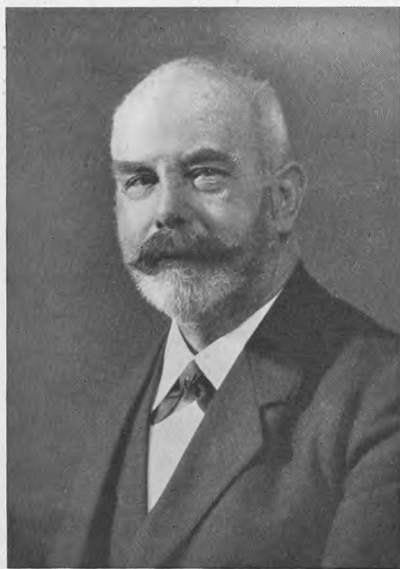
Bagerlauget	2	Malerlauget	3
Blikkenslagerlauget	1	Murerlauget	4
Bogbinderlauget	1	Possementmagerlauget	1
Bogtrykkerforeningen	1	Rebslagerlauget	1
Buntmagerlauget	1	Sadelmagerlauget	1
Bødkerlauget	1	Skomagerlauget	11
Drejerlauget	2	Skorstensfejerlauget	1
Garverlauget	1	Skræderlauget	6
Glarmesterlauget	1	Slagterlauget	2
Guldsmedelaugget	2	Smedelaugget	3
Gørtlerlauget	2	Snedkerlauget	5
Handskemagerlauget	1	Stolemagerlauget	1
Hattmagerlauget	1	Tobaksspinderlauget	1
Karetmagerlauget	1	Tømrerlauget	1
Kobbersmedelaugget	1	Urmagerlauget	2
Kurvemagerlauget	1		

Dertil kommer en Fribolig, der bebos af en Blytækker-
Enke, ihvorvel Blytækkerlauget ikke eksisterer mere.

De respektive Laug bekoster Vedligeholdelsen af Boli-
gerne. Desuden betaler hvert Laug aarlig 10 Kr. pr. Bolig

til Læge, Medicin og Opsyn. Stiftelsens Læge er Valdemar Brummerstedt, der i en længere Aarrække har varetaget dette Hverv.

Haandværkerstiftelsen har bortlejet 32 Boliger i almindelig Udleje, i mange Tilfælde til enlige Damer.

Direktør C. Poulsen,
I Bestyrelsen fra 1929, Sekretær fra 1930.

Endvidere findes der — foruden Bestyrelsesværelset og de to Samlingsstuer — i Bygningen Tjenesteboliger for Inspektør Otto Hansen, der har været Inspektør i Haandværkerstiftelsen siden 1926, og for Fyrbøder Karl Rasmussen. I Stueetagen er to af Butikerne slaaet sammen som Lokaler for Kafé og Konditori, og i de to andre Butiker er der hen-

holdsvis Urtekramhandel og Modeforretning.

For et Par Aar siden blev det bragt i Forslag, at man skulde drage Omsorg for sommerligt Landophold for Fribeboerne. I Sommeren 1933 tilbragte da 40 af disse paa Stiftelsens Bekostning fjorten Dage i Tibirke Lunde, med gratis Ud- og Hjemrejse. De var fordelt paa fire Hold, og et tilsvarende Antal af de Gamle holdt i 1934 Sommerferie samme Sted. Denne Ordning har vakt megen Glæde indenfor Stiftelsen. Den ældste af Fribeboerne er 86 Aar,

Samlingsstuen i østre Pavillon.

Samlingsstuen i vestre Pavillon.

men den egentlige »Veteran« maa vel siges at være den 80aarige Bagerenke, Fru Bernhardt, som i 1902 gjorde Flytningen med fra Vestervoldgade til Blegdamsvej. Hun er den eneste tilbageværende fra den gamle Stiftelse.

Oldermand N. C. Jønsson,
I Bestyrelsen fra 1933.

Sammen med sin Mand fik hun i 1901 Ophold i Stiftelsen i Vestervoldgade, og sammen flyttede de ud paa Blegdamsvej, hvor Bagermester Bernhardt døde i 1908.

Ved Vestervold boede de gamle Haandværksmestre og Enkerne paa historisk Grund, her, hvor Svenskehæren satte stærkt ind hin Februarnat i det Herrens Aar 1659. Ved 200 Aars Festen i 1859 mindedes man

ogsaa i Haandværkerstiftelsen den betydningsfulde Dag. Der uddeltes 62 Rd. og 20 Potter »Extract« blandt samtlige Beboere. I 1909, ved 250 Aars Festerne, var de Gamle flyttet bort, men Bygningen fra 1836 laa der endnu, og i dens Nærhed — i det daværende »Olympia« (Arenabygningen) — fejredes den 11. Februar om Aftenen den store Mindefest, som foranstaltedes af Haandværkerforeningen. Det var Formanden for Haandværkerstandens Repræsentantskab, Hof-Møbelfabrikant Louis Larsen, der — faa Uger

før sin Død — stod i Spidsen for det Udvalg af Borgere, som arrangerede Mindedagens Festligheder.

Saa mange Minder knytter der sig ikke til Blegdamsvej. Dens Navn fortæller blot om den idylliske Tid, da Blegdammene laa herude, vogtede af Vægtere, der skulde passe paa de Lærredsstykker, som laa paa Bleg.

Gaarden i Stiftelsen paa Blegdamsvej var oprindelig beplantet. Men den Tid kom, da der blev klaget over, at Beplantningen tog Lys og Luft fra en Del af Lejlighederne. I 1933 fældede man de tre Træer i Gaarden, og samme Aar forsvandt 4 af Træerne foran Façaden mod Blegdamsvej. Gaarden beva-

Otto Hansen,
Inspektør ved Stiftelsen fra 1926.

rer dog endnu et svagt Præg af Have gennem Murenes Vedbend og Vinløv, det lille Rhododendronbed mellem to Plæner og Bænkene, der er omsværmede af Duer.

Indenfor Murene har man i Pavillonernes Anden-Etage de to Samlingsstuer, hvor Fribeboerne kan faa sig en Passiar og læse Aviser. De er meget hyggelige, disse Stuer, med deres nye Montering, de af de Gamle skænkede Billeder paa Væggene og den lange Forhøjning ved Vinduet mod Vejen.

— Eet Forhold har særlig vakt Opmærksomhed hos den, der udarbejdede dette Jubilæumsskrift og derigen- nem — for at sige det rent ud — fik Lejlighed til at *kigge i Krogene* ikke blot i støvede Arkiver, men ogsaa, hvor det gælder levende Menneskers Færd. Det er den store Hensynsfuldhed hos dem, der gennem Tiderne forestod denne Stiftelse. Allerede den ene Ting er betegnende, at Udtrykket »Stiftelsens *Lemmer*«, der var saa gængs i gamle Dage, overhovedet ikke forekommer i de ældre Protokoller, hvor man dog kunde vente at finde det (nu til Dags er det jo banlyst). Der tales i Protokoller og Be- retninger altid om *Beboerne*. Derimod er de gamle Dages Betegnelse for en Stiftelses Indvaanere benyttet i For- hold til Haandværkerstiftelsen af »Holbergs Minde«, da dette Selskab omtalte en af sine Forestillinger til Fordel for Stiftelsens »*Lemmer*«. Det er ogsaa værd at lægge Mærke til, at Udtrykket »*trængende* Haandværksmestre og deres Enker«, der benyttedes i Opraab om Stiftelsens Oprettelse, omgaaende veg Pladsen for »Haandværksme- stre og deres Enker i trange Kaar.« Det var Udslag af en Finfølelse, som i og for sig var upaakrævet, da man jo dog ikke behøver at skamme sig ved at sidde selv nok saa smaat i det. Et Eksempel fra nyeste Tid er den Uvillie, der blandt Laugenes Repræsentanter rejste sig imod den nedarvede Ordning, at Beboerne ved Klokkeringning kald- tes sammen til Udbetalingen af Legatpenge. Disse aver- terende Slag paa Klokken var blot indført som et praktisk Arrangement, til Underretning for Beboerne. Men den Tid

kom, da man fandt Klokkeringningen stødende, og saa blev den opgivet.

Alt dette er Smaatræk, men de fortæller om det større: den Broderfølelse, der har været *Aanden* i Haandværkerstiftelsen. Der er nok dem, som gerne gør godt, men ogsaa ligesom *føler sig* lidt ved det. Har der her været saadanne, saa har det ialt Fald ikke sat Spor i Stiftelsens Ledelse. Hvem kan granske, hvornaar den gode Gerning, som er øvet her, har haft sit Udspring ene fra menneskelig Medfølelse, eller i hvor mange Tilfælde den stod i Forbindelse med denne Betragtning: I Dag *dig*, i Morgen *mig*? Men ogsaa ad en saadan Omvej naar man til en Gerning af Værdi for dem, som den kommer til Gode, — en Gerning i Samfølelsens Tegn.

Medfølelse og Samfølelse har skabt Haandværkerstiftelsen og baaret den frem gennem Tiderne som et lysende Eksempel. Ingen Stand staar vel saa smukt som Haandværkerstanden, hvor det gælder Omsorgen for de Gamle.

Ved Udarbejdelsen af dette Skrift er — udover Arkivmaterialet og de i Teksten nævnte Kilder — bl. a. benyttet Haandværkerstiftelsens Aarsberetninger og C. Nyrop: Ved Alderstrøsts 50 Aars Jubilæum, Villads Christensen: København 1840—1857, I. C. Andersen: Optegnelser om Selskabet Holbergs Minde, Arthur G. Hassø: Københavns Brandvæsens Historie, De grafiske Fag 1. September 1931, Haandværkerforeningens Medlemsblad og Dagspressen.

